

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra matematiky a didaktiky matematiky

Diplomová práce

Školní vzdělávací program a mimořádně nadaní žáci

Educational Program and Gifted Children

Matěj Soukup

obor: matematika – tělesná výchova

Vedoucí práce: RNDr. Jaroslav Zhouf, Ph.D.

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 27.4.2007

Matěj Soukup

Obsah

Úvod	1
1. Definice nadání	2
2. Komentovaná analýza současného stavu vzdělávání nadaných dětí v České republice	7
3. Studium materiálů	9
3.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání z oblasti nadání	9
3.2 Školní úroveň	10
3.3 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávacího systému České republiky 2014-2020	11
3.4 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávacího systému v Pražské univerzitě	12
4. Instituce podílející se na vzniku RVP ZV a rozvoji nadání	13
4.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky	13
4.2 Výzkumný ústav pedagogický v Praze	14
4.3 Institut pedagogicko-psychologického pomáření	15
5. Instituce a sdružení zaměřená na nadání a talent	16
5.1 Národní institut dětí a mládeže (NIDM)	16
5.2 Společnost pro talent a nadání - ECN	17
5.3 Centrum nadání	18
5.4 Centrum rozvoje nadatých dětí	19
5.5 Mosaik ČR	20
6. Občanská sdružení zaměřená na nadání a talent	21
6.1 Step by step	21
6.2 Institut anglického učení	22
6.3 Talentová škola	23
6.4 Vzdělávací programy talentovaných dětí v Pražské univerzitě	24
6.5 Nadání 2009	25
6.6 RVP ZV a nadání v Pražské univerzitě	26

Děkuji RNDr. Jaroslavu Zhoufovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, mnoho cenných rad a podnětů.

Obsah

Anotace.....	5
Úvod	6
1 Definice nadání	8
2 Komentovaná analýza současného stavu vzdělávání mimořádně nadaných	9
2.1 Studování materiálů	9
2.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a mimořádně nadaní žáci	9
2.1.2 Bílá kniha	15
2.1.3 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky.....	16
2.1.4 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy hlavního města Prahy	22
2.2 Instituce podílející se na vzniku RVP ZV a jejich činnost v tomto směru	24
2.2.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky	24
2.2.2 Výzkumný ústav pedagogický v Praze	30
2.2.3 Institut pedagogicko-psychologického poradenství.....	33
2.3 Instituce a sdružení zaměřená na vzdělávání a péči o mimořádně nadané děti	38
2.3.1 Národní institut dětí a mládeže (dále jen NIDM).....	38
2.3.2 Společnost pro talent a nadání – ECHA.....	39
2.3.3 Centrum nadání	43
2.3.4 Centrum rozvoje nadaných dětí	45
2.3.5 Mensa ČR.....	46
2.4 Občanská sdružení zaměřená na nové směry ve vzdělávání.....	46
2.4.1 Step by step	46
2.4.2 Přátelé angažovaného učení	47
2.4.3 Tvořivá škola.....	47
3 Vzdělávací programy škol uplatňující v praxi metody pro práci s mimořádně nadanými žáky	48
3.1 ŠVP Osmileté studium s matematickou profilací	48
3.2 Projekt alternativnej starostlivosti o nadané deti	49
3.3 Poznámka k použitým materiálům.....	50
4 Co by neměli autoři ŠVP pro mimořádně nadané děti opomenout.....	51
4.1 Charakteristika školy.....	51

4.1.1	Vybavení školy	51
4.1.2	Charakteristika pedagogického sboru	52
4.1.3	Školní parlament.....	54
4.1.4	Dlouhodobé projekty, mezinárodní spolupráce	54
4.1.5	Spolupráce s rodiči a jinými subjekty	54
4.2	Charakteristika ŠVP	55
4.2.1	Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami – mimořádně nadaných žáků.....	55
4.2.2	Profil absolventa.....	56
4.3	Klíčové kompetence.....	56
4.3.1	Kompetence k učení.....	56
4.3.2	Kompetence k řešení problémů.....	58
4.3.3	Kompetence komunikativní	59
4.3.4	Kompetence sociální a personální.....	61
4.3.5	Kompetence občanská a pracovní.....	62
4.4	Učební osnovy.....	62
4.4.1	Tematický okruh, výstupy, učivo.....	63
4.5	Výchovné a vzdělávací strategie, výukové metody	65
4.6	Hodnocení žáků a autoevaluace školy	71
4.6.1	Hodnocení žáků.....	71
4.6.2	Autoevaluace školy	72
5	Závěry	73
	Seznam použitých zkratk.....	76
	Seznam literatury.....	77
	PŘÍLOHY	80
	PŘÍLOHA 1	81
	PŘÍLOHA 2.....	82

Anotace

Soukup, Matěj. *Školní vzdělávací program a mimořádně nadaní žáci*, Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2007, 86 stran.

Tato práce je zaměřená na tvorbu školního vzdělávacího programu základní školy nebo nižšího stupně víceletého gymnázia, který počítá s integrací jednotlivých mimořádně nadaných žáků, nebo početnějších skupin takovýchto žáků do běžných tříd. Práce se zabývá problematikou informovanosti ve vzdělávání mimořádně nadaných žáků.

V druhé části se formou komentované analýzy současného stavu rozebírají dokumenty, na jejichž základě se připravil Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Z něj pak vychází samotná tvorba školních vzdělávacích programů. Jedná se o Bílou knihu, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy hlavního města Prahy.

Dále se v této části popisuje, na základě osobních schůzek a rozhovorů, politika a práce státních institucí, pod jejichž působnost spadá vzdělávání mimořádně nadaných žáků. Jedná se o následující instituce: Ministerstvo školství mládeže, tělovýchovy a sportu, Výzkumný ústav pedagogický v Praze a Institut pedagogicko-psychologického poradenství. Kromě těchto institucí se rozebírá i činnost občanských sdružení a jiných uskupení, které se věnují péči o nadané nebo hledají nové směry ve vzdělávání.

Ve třetí části se analyzuje školní vzdělávací program z pohledu mimořádně nadaných dětí Gymnázia v Brně, třída Kapitána Jaroše, gymnázia s dlouholetou tradicí a hlavně profilací na matematiku. Dále jsou zmíněna specifika zahraničního projektu doktorky Lazníbatové - Projekt alternativnej starostlivosti o nadané deti.

Ve čtvrté části jsou pak uvedeny návrhy změn a úprav jednotlivých bodů školních vzdělávacích programů. Návrhy jsou sestaveny s ohledem na integraci mimořádně nadaných žáků do běžných základních škol. Hlavní doporučení se týkají prostorového a materiálního vybavení školy, charakteristiky pedagogického sboru, rozšíření klíčových kompetencí, vzdělávacích a výchovných strategií a výukových metod.

Klíčová slova: mimořádně nadaný žák, školní vzdělávací program, rámcový vzdělávací program, základní škola, výukové metody

Úvod

Svou první praxi jsem absolvoval na Osmiletém gymnázium Bud'ánka, o.p.s. (dále jen OGB), kde jsem vyučoval tělesnou výchovu na nižším stupni gymnázia. Zde jsem se v praxi poprvé setkal s větším počtem žáků s nadprůměrným inteligenčním kvociem. Tato škola se specializuje právě na výuku takových žáků. Mají kvůli tomu i odlišné přijímací zkoušky. Byla to změna proti náslechům, které jsem měl v rámci integrovaného semináře na Fakultní základní škole (dále jen FZŠ) Campanus (škola bez zvláštního zaměření). Nechci rozebírat, jaké schopnosti či dovednosti žáků škol jsou na lepší úrovni a jaké na horší. Ani nechci žáky mezi různými typy škol porovnávat. Budu jen konstatovat závěr, který jsem si odnesl z OGB, kde žáci měli vzhledem ke svým schopnostem a dovednostem v něčem odlišné vnímání světa a svého okolí oproti žákům z FZŠ Campanus. Další své praxe jsem absolvoval na Základní škole (dále jen ZŠ) Brána jazyků a na Gymnáziu Christiana Dopplera (dále jen GChD). Na obou školách jsem vyučoval předmět matematika. ZŠ Brána jazyků se specializuje na rozšířenou výuku jazyků a na GChD mají specializované třídy s rozšířenou výukou matematiky. Na těchto školách jsem se opět setkal s několika mimořádně nadanými žáky.

Setkal jsem se tedy s několika systémy vzdělávání žáků strukturovaných podle nadání. S přicházející výraznou změnou v podobě tvorby a realizace školních vzdělávacích programů (dále jen ŠVP) mě začalo velmi zajímat téma vzdělávání mimořádně nadaných žáků, které se nyní v České republice (dále jen ČR) začíná opět považovat za aktuální.

Před rokem 1989 tu však jistá péče o talenty už existovala v podobě jazykových tříd (nástup od 3. ročníku ZŠ), matematických a sportovních tříd (nástup od 5. ročníku ZŠ). Dále se žáci mohli ucházet o místa na konzervatořích. Po roce 1989 se s příchodem liberalizace nevěnovala přílišná pozornost vývoji vzdělávání mimořádně nadaných dětí. Některé školy si však své zaměření doposud udržely, ale byla to spíše jejich zásluha nežli cílená snaha systému o podporu talentů. Díky změnám podmínek na trhu práce je nyní zájem o špičkové odborníky v různých oborech, a proto se do vzdělávání dětí vrací trend v podobě péče o talenty.

Podle jedné ankety pro cca 80 učitelů zrealizované doktorkou Šárkou Portešovou z Masarykovy univerzity v Brně se nadaným dětem chce věnovat každý z oslovených učitelů, ale jen 0-5 % opravdu může. Znamená to, že tyto děti jsou opomíjeny stejně, jako tomu bylo dříve u dětí se specifickými poruchami učení a chování. Nedostává se jim takové péče, jakou si zaslouží, a proto se tyto děti ve školách často nudí a mnohdy

vyrušují, jelikož zadané úlohy mají vypracované, a upozorňují tak na sebe, aby se jim učitelé věnovali. Ti to mnohdy neberou jako projev zájmu o další péči, ale spíš jako vyrušování hodiny.

Změnu zřejmě nepřinese ani rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV), kde podle mého názoru nejsou nijak výrazněji řešené podmínky, metody a formy práce s mimořádně nadanými žáky. RVP ZV se odlišností vzdělávání těchto žáků věnuje na dvou stranách A4, kde více než konkrétní odlišnosti při tvorbě ŠVP a pojetí výuky takových dětí vymezuje základní pojmy z psychologie a pedagogiky, které jsou dostupné ve většině odborných publikací.

Dále se nyní tisk, média i odborné články a publikace občas rozcházejí, zda RVP ZV je přínosem pro stávající situaci ve školství. Stále se totiž řeší vhodnost rozdělení vzdělávání žáků ve věku 11-15 let mezi víceletá gymnázia a základní školy. Aktuální otázkou ve výuce mimořádně nadaných dětí nejsou opět chybějící metody, ale forma zařazení takových žáků do školského systému. Často je slyšet o integraci do běžných škol, kterou prosazují spíše instituce státní správy, jako Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), Institut pedagogicko psychologického poradenství ČR (dále jen IPPP). Což je poněkud jiný směr než ten, kterým se vydal západní svět, když v době existence SSSR vypustili Sověti svůj první Sputnik. Snahu o širokou nabídku forem vzdělávání (segregace, integrace a mnoho stupňů mezi) nejen pro mimořádně nadané děti již řadu let podporuje World Council for Gifted and Talented Children (dále jen WCGTC), European Council for High Ability (dále jen ECHA). V ČR je to pak Společnost pro talent a nadání, která je pobočkou ECHA (dále jen STaN-ECHA).

Také zaznívá mnoho otázek okolo samotné tvorby ŠVP jako například, zda pedagogové zvednou hozenou rukavici v podobě možnosti sepsání osnov podle svých představ. Už se však málokdo ptá, jaké další podpůrné opatření mělo být zavedeno, aby se začínající reforma rozjela správným směrem.

Věčným oříškem ve školství jsou finance, které sice nejsou pro všechno nutnou podmínkou, ale mnoho kroků a změn bez nich ve školství zkrátka nenastane. Snad žádný ředitel školy v ČR nedostal na rekonstrukci budovy, vybavení a vzdělávání pedagogů dotaci ve výši 8 milionů eur jako jedna ze škol ve Finsku.

Tato situace na mě negativně zapůsobila, ale o to víc mě motivovala k tomu, abych zjistil, jak je oblast mimořádně nadaných dětí v systému našeho školství vlastně řešena, jak si mají školy podporující vzdělávání takových dětí poradit obecně s tvorbou ŠVP a konkrétně ve vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace.

1 Definice nadání

Existuje několik různých definic nadání. Jelikož se věnuji tvorbě ŠVP, budu vycházet z té, kterou uvádějí autoři RVP ZV v kapitole č. 9. „Nejčastěji je nadání definováno jako soubor schopností, které umožňují jedinci dosahovat výkonů nad rámec běžného průměru populace. ... Mimořádně nadaný žák může disponovat jedním, ale i několika druhy nadání“ (VÚP Praha 2005).

Pro příklad uvedu ještě definici, která je založena na vícefaktorovém modelu, kdy „vysoké nadání, lépe řečeno intelektuální vysoké nadání ve zde užívaném smyslu, zahrnuje nejméně tři znaky osobnosti: vysoké intelektuální schopnosti, tvořivost a motivaci. Tyto tři faktory spolu souvisejí, a proto je označujeme jako triádu“ (Mönks, 2002).

2 Komentovaná analýza současného stavu vzdělávání mimořádně nadaných

2.1 Studování materiálů

2.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a mimořádně nadaní žáci

V této kapitole se budu věnovat analýze dokumentu RVP ZV a Manuálu pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání (dále jen Manuál) s ohledem na problematiku mimořádně nadaných dětí.

Nejdříve jsem si prostudoval RVP ZV, který vychází z koncepce celoživotního vzdělávání a podporuje pedagogickou autonomii škol. Takže k právní a ekonomické subjektivitě škol přibývá i ta pedagogická.

Zdálo by se, že konečně dochází k souladu podmínek pro vznik takových školních programů, které nabídnou jak základní vzdělání, tak i rozšířenou výuku pro nadané a talentované žáky. Školy, které před touto reformou poskytovaly rozšířenou výuku nějakého předmětu (např. rozšířenou výuku jazyků, matematiky či tělesné výchovy), budou moci při tvorbě svého ŠVP vycházet z několika let praxe svých pedagogů, kdy právě při rozšířené výuce svého předmětu se mohli setkat s talentovanými, nadanými a mimořádně nadanými žáky. Každý dobrý pedagog se při výuce těchto žáků určitě snažil přijít na takové vyučovací metody a rozsah učiva, aby tyto žáky zaujal a rozvíjel je. Proto při tvorbě ŠVP budou tito pedagogové nepostradatelní. Zvláště když v samotném RVP ZV je věnována vzdělávání těchto talentovaných, nadaných a mimořádně nadaných žáků kapitola č. 9 o rozsahu dvou stran A4, na kterých není mnoho nového.

Hned v úvodu této kapitoly se hovoří o tom, „že mimořádně nadaní žáci mají své specifické vzdělávací potřeby, na něž je třeba reagovat a vytvářet pro ně vhodné podmínky“ (Výzkumný ústav pedagogický v Praze – dále jen VÚP Praha, 2005). Myslím si, že lepší formulace by byla, že mimořádně nadaní žáci mají stejně jako ostatní své specifické vzdělávací potřeby, na něž je třeba reagovat a vytvářet tak všem vhodné podmínky.

Zdůrazňuji to proto, že existuje bohužel řada škol, které mají problémy splnit vhodné podmínky i pro běžné žáky, a že každý žák si zaslouží takový rozsah péče, jenž je schopen

využít. „Množství žáků s mimořádným nadáním se odhaduje na 3 až 10 %“ (VÚP Praha, 2005). Dále víme, že „odchody žáků do šestiletých gymnázií, osmiletých gymnázií a konzervatoří ... se v průměru za republiku pohybují na úrovni 10 % (z žáků 5. a 7. ročníků základní školy)“ (MŠMT, 2005a). Podle Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky z roku 2005 na osmiletá gymnázia ve školním roce 2004/2005 odešlo 8,67 % žáků ZŠ. Pro školní rok 2005/2006 se pak počítalo s odchodem 9,28 % žáků ZŠ a pro školní rok 2006/2007 se počítalo s odchodem 9,06 % žáků ZŠ.

Z těchto údajů je jasné, že mimořádně nadaných žáků je méně nebo stejně jako kapacita víceletých gymnázií, kam většina těchto žáků odchází po absolvování 1. stupně ZŠ. Tento fakt by mě nezarazil, pokud by mezi 55 pilotními školami bylo alespoň několik víceletých gymnázií. Jenže všech 55 pilotních škol bylo základních. Po tomto zjištění mi přicházelo na mysl několik otázek pro VÚP Praha. Proč mezi pilotními školami nebylo ani jedno víceleté gymnázium, a jaké pilotní základní školy se vyjadřovaly ke kapitole č. 9, když na 2. stupni ZŠ bychom mimořádně nadaných dětí prakticky mnoho nenašli?

Dále RVP ZV charakterizuje základní specifika vzdělávání mimořádně nadaných žáků, kterých si je vědom každý, kdo se s těmito žáky někdy setkal. Chci říci, že pedagogové, kteří by měli tvořit ŠVP pro tyto děti, se v tomto textu nedozvídají nic nového. Identifikace nadání, specifika mimořádně nadaných žáků, vytváření vztahové sítě u mimořádně nadaných dětí, možné úpravy způsobů výuky mimořádně nadaných žáků, jako i uvedené příklady pedagogicko-organizačních úprav, jsou každému zkušenějšímu pedagogovi známé, protože to jsou základní informace, které publikovalo již nespočet autorů, a mnoho z nich se dá uplatňovat a také se již užívá za současné legislativy. V RVP ZV není nikde specifikováno, zda ve vzdělávání mimořádně nadaných žáků má být dosaženo i jiných očekávaných výstupů než ve vzdělávání ostatních žáků. Také není nikde specifikováno podobné rozšíření v rozvíjení klíčových kompetencí pro tyto žáky. Vypadá to, že stačí, když se dostanou na všeobecně požadovanou úroveň.

Když o této problematice nehovoří ani speciální kapitola v RVP ZV, tak bychom marně hledali nějaké dodatky v textech pro jednotlivé vzdělávací oblasti. V samotném Manuálu můžeme najít ukázkou zpracování kapitoly ŠVP ohledně mimořádně nadaných žáků. Ta plně vychází ze samotného textu RVP ZV. Z jeho základního textu jsou v Manuálu téměř doslovně použity klíčové pojmy charakteristické pro vzdělávání mimořádně nadaných dětí.

Zde uvádím několik příkladů.

Příklad č. 1 – z úvodní části kapitoly RVP ZV a Manuálu:

„... mimořádně nadaní žáci mají své specifické vzdělávací potřeby, na něž je třeba reagovat a vytvářet pro ně vhodné podmínky“ (VÚP Praha, 2005).

„... tito žáci mají své specifické vzdělávací potřeby, na které je nutno reagovat“ (VÚP Praha, 2006).

Příklad č. 2 – v něm text Manuálu opět postrádá originalitu a nijak dál nerozvíjí definovaná specifika mimořádně nadaného dítěte z RVP ZV:

„Specifika mimořádně nadaných žáků:

- žák svými znalostmi přesahuje stanovené požadavky;
- ...
- záliba v řešení problémových úloh...(zkráceno autorem)
- kvalitní koncentrace, dobrá paměť... (zkráceno autorem)
- ...
- zvýšená motivace k rozšiřování základního učiva do hloubky, především ve vyučovacích předmětech, které reprezentují nadání dítěte“ (VÚP Praha, 2005).

„Pro tyto žáky je zapotřebí zvýšené motivace k rozšiřování základního učiva do hloubky především v těch vyučovacích předmětech, které reprezentují nadání dítěte.

V rámci vyučování matematiky projevují tito žáci kvalitní koncentraci, dobrou paměť, zálibu v řešení problémových úloh a svými znalostmi přesahují stanovené požadavky“ (VÚP Praha, 2006).

Příklad č. 3 – ten ukazuje, že ani ve pedagogicko-organizačních úpravách není Manuál žádným pomocníkem, protože pouze formuluje body z RVP ZV do souvislých vět:

„Příklady pedagogicko-organizačních úprav:

- individuální vzdělávací plány;
- doplnění, rozšíření a prohloubení vzdělávacího obsahu;
- zadávání specifických úkolů;
- zapojení do samostatných a rozsáhlejších prací a projektů;
- ...
- účast ve výuce některých předmětů se staršími žáky“ (VÚP Praha, 2005).

„Umožňujeme ... navštívit vyučovací hodiny ve vyšších ročnících. V dalších hodinách pracují podle individuálního vzdělávacího plánu, jsou jim zadávány náročnější samostatné úkoly (referáty k probíranému učivu, zajímavosti ze světa techniky...), jsou pověřováni

vedením a řízením skupin. Je jim dáván prostor pro hlubší bádání a zkoumání“ (VÚP Praha, 2006).

Z uvedených citací je vidět, že autoři Manuálu školám nabízejí jednoduché řešení pro tvorbu kapitoly ŠVP o vzdělávání mimořádně nadaných dětí v podobě velmi stručné charakteristiky této oblasti bez konkrétnějšího zaměření. „Tuto problematiku budeme ve svém ŠVP ZV obecně popisovat i v případě, že naši školu takoví žáci nenavštěvují. Výčtem specifických podmínek a činností tak dáme najevo svoji připravenost a otevřenost ke změnám“ (VÚP Praha, 2006). Jestliže školy, které takové žáky nikdy nevzdělávaly, splní citovanou připravenost a otevřenost svého ŠVP, tak se domnívám, že to bude čistě papírová připravenost. Doktorka Laznibatová na 54. pracovním dni STaN-ECHA, který se konal dne 13. 3. 2007, totiž uvedla, že první reálný vhled do problematiky vzdělávání těchto dětí získává pedagog po minimálně tříleté praxi v takovém prostředí.

To, že školy tuto kapitolu opravdu příliš nerozebírají a splňují pouze papírovou připravenost ukáží, na dalším příkladu ze ŠVP pilotní školy ZŠ Londýnská:

„3.8 Péče o talentované a mimořádně nadané žáky

Škola vyhledává a rozvíjí talent a mimořádné nadání žáků. Při zjišťování mimořádného nadání žáků spolupracuje s poradenským pracovištěm a na základě závěrů odborného vyšetření sestavuje a realizuje IVP se strukturou dle právní úpravy. Mimořádně nadaní žáci mohou být přeřazeni do vyššího ročníku na základě komisionální zkoušky.

V rámci výuky je zařazována práce v diferencovaných skupinách podle nadání žáka. Pro nadaného žáka učitel připravuje a zadává školní práci, která odpovídá a rozvíjí úroveň jeho dovedností v oblasti jeho nadání. Nadaní žáci individuálně nebo skupinově navštěvují vybrané bloky výuky ve vyšším ročníku. Případně jsou vytvářeny skupiny žáků s talentem pro určitou výukovou oblast napříč ročníku.

Výuka anglického jazyka probíhá v diferencovaných skupinách podle úrovně jazykových dovedností žáka s možností přestupu mezi skupinami“ (ZŠ Londýnská, 2005).

Citace popisující možnou péči o mimořádně nadané děti se opírá o metody běžné skoro v každé škole, a to o diferenciaci do skupin pro výuku cizích jazyků a skupinovou práci v hodinách. Jediná konkrétnější informace je, že pokud takové dítě školu navštěvuje, tak pro něj vypracují ve spolupráci s odbornými pracovišti individuální vzdělávací plán (dále jen IVP) se strukturou dle právní úpravy. Podle informací od ředitele ZŠ Londýnská se ve školním roce 2005/2006 a 2006/2007 podle IVP nevzdělával ani jeden mimořádně nadaný žák 2. stupně ZŠ.

V ŠVP ZŠ Vrané nad Vltavou najdeme přesně vyjmenované a stejně zformulované pedagogicko-organizační úpravy, jako je formulováno v RVP ZV.

Poslední tři jsou od tvůrců ŠVP z této školy:

„ ...

- uplatnění talentovaných žáků v médiích;
- podíl při výzdobě školy;
- vynechání ročníku“ (ZŠ Vrané nad Vltavou, 2005).

Nechci se autorů ŠVP ze ZŠ Vrané nad Vltavou nijak dotknout, ale někdy méně je více, protože jen jeden bod z těchto tří, které uvedli navíc oproti RVP ZV, je pedagogicko-organizační úprava ve vzdělávání. Podíl při výzdobě školy má možná vazbu na výtvarnou výchovu, ale ne na obecnou rovinu forem vzdělávání. Správně zmíněnou úpravou je vynechání ročníku. To je díky nynější platné legislativě možné podle části vyhlášky č. 73/2005 Sb. Konkrétně o tom pojednává § 14, který se věnuje přeřazení do vyššího ročníku. Trochu diskutabilní může být, že se v něm nehovoří, kolikrát může být mimořádně nadaný žák přeřazen.

Oproti jiným školám ZŠ Vrané nad Vltavou nabízí ve svém ŠVP další možnosti speciální péče:

„ ...

- možnost uplatnění tvůrčích sil v samostatných školních projektech ekologického či literárního zaměření či v oborových soutěžích (olympiády, Matematický klokan, Pythagoriáda, ...);
- prohloubení učiva zadáváním samostatných prací a problémových úloh;
- nabídkou účasti v mezinárodních a dalších projektech;
- využíváním dětí při prezentacích školy“ (ZŠ Vrané nad Vltavou, 2005).

První tři zmíněné možnosti sice opravdu umožňují rozvíjet nadané děti, ale dovolím si tvrdit, že mnoho škol, které toto ve svých ŠVP nezmiňují, tak to přesto pro své nadané žáky dělají. Poslední bod uvádím hlavně proto, jelikož mě trochu zaráží. Místo prezentace mimořádně nadaných dětí jako zajímavých osobností z něj spíše lze vyčíst prezentaci školy pomocí těchto dětí, což mi nepřijde příliš pedagogické.

Z několika citací dokumentu RVP ZV, jeho Manuálu a dvou příkladů ŠVP je vidět, že kapitola o vzdělávání mimořádně nadaných dětí je řešena pouze okrajově a definuje spíše obecnou rovinu tohoto vzdělávání. Nezachází příliš do hloubky a neklade žádné podmínky školám na materiální zabezpečení výuky těchto žáků a ani na samotnou tvorbu ŠVP.

Samotná tvorba RVP ZV byla založena na následujícím: „Postupuje se systémem tvorby pracovních verzí rámcových vzdělávacích programů, které jsou posuzovány ve veřejných diskusích nebo expertních připomínkových řízeních, vyhodnocení výsledků ověření je podkladem pro další úpravy dokumentů“ (MŠMT, 2005a). Kapitola č. 9 byla celá přepracována po připomínkách ke 2. verzi RVP ZV. Připomínky směřovaly pouze od ředitelky IPPP doktorky Zapletalové a ta pak dostala za úkol kapitolu přepracovat. Rozhodnutí o tom vydala tehdy odpovědná pracovnice za tuto kapitolu z VÚP Praha, která v oblasti vzdělávání mimořádně nadaných dětí neměla žádné znalosti. Jak tedy věděla, že připomínky jsou opodstatněné a správné? Je zajímavé, že stačí jiný názor jednoho odborníka a kapitola je podle něj přizpůsobena. Přitom autorkou textu ve 2. verzi RVP ZV byla doktorka Vondráková, která je odborníkem ze STaN-ECHA a je pravidelnou účastnicí na konferencích ECHA. Společně s doktorkou Drábkovou v ČR zakládala pobočku ECHA a Mensy. Spolupracuje s FZŠ Chlupova, jejíž program v praxi zhodnotili při osobním setkání pracovníci z VÚP Praha jako jeden z nejlepších. Veřejná diskuse byla až ke 3. verzi RVP ZV, kde už byla kapitola od doktorky Zapletalové. V této diskusi položilo v dotazníkovém šetření VÚP Praha jedinou otázku na kapitolu č. 9 a to: „Je kapitola Vzdělávání mimořádně nadaných žáků dostatečně instruktivní pro potřeby ŠVP?“ Je zajímavé, že do připomínkového řízení zasáhl i v roce 2003 odbor 56 (nynější odbor 55), který se vyjádřil, že v možnostech úprav způsobů výuky mimořádně nadaných žáků nedošlo k významnému posunu v otázkách pedagogicko-organizačních úprav a že jde opět o „drobné“ úpravy, které bylo možno realizovat ve školách i dnes v rámci stávajících kurikul.

U RVP ZV se dlouho nevědělo, zda bude závazné i pro nižší stupně gymnázií, a tak se víceletá gymnázia ani nehlásila mezi pilotní školy, a proto se rozběhla pilotáž bez nich a bohužel zároveň i o nich. Do připomínkového řízení ke 3. verzi RVP ZV zasáhla celkem tři gymnázia. Ostatní asi stále doufala ve vznik RVP pro jejich nižší stupně. Bohužel však důležité kapitoly, jako je právě vzdělávání mimořádně nadaných dětí, už stejně nemohly pilotovat. To bych podle svého názoru označil za jednu z největších chyb tvorby RVP ZV, a sice že proběhla pilotáž jen na ZŠ. Za další chybu považuji vývoj kapitoly č. 9, který se opíral pouze o práce dvou odbornic, a to doktorky Vondrákové a doktorky Zapletalové. To, že se navíc jejich práce rozcházel, mělo být pro VÚP Praha signálem pro rozšíření expertního připomínkového řízení. To se však bohužel nestalo a do veřejné diskuse navíc VÚP Praha položilo jen jednu otázku na tuto kapitolu.

Proto jsem se dále zajímal, jak o této oblasti hovoří Bílá kniha z roku 2001, ze které vzešla i realizace RVP ZV.

2.1.2 Bílá kniha

V Bílé knize jsem se nejvíce zaměřil na rozbor dvou kapitol - Základní vzdělávání a Vzdělávání nadaných jedinců. Z kapitoly Základní vzdělávání bych si dovolil citovat následující:

„Doporučení:

... Vytvořit rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a v něm stanovit specifické cíle, obsah, výstupní klíčové kompetence a podmínky pro vzdělávání na 1. a 2. stupni základního vzdělávání. Podporovat vznik školních vzdělávacích programů se specifikou 1. a 2. stupně.

... Komplexně řešit postupný přechod na integrované vnitřně diferencované základní vzdělávání, které umožní vytvářet co nejlepší podmínky pro všechny žáky, rozvoj talentů i pro integraci zdravotně a sociálně znevýhodněných žáků a který oslabí důvody k vyčleňování žáků do specializovaných škol či tříd“ (MŠMT, 2001).

Doporučení prvního odstavce se podařilo vyplnit a vytvořil se RVP ZV. Horší je, že není v součinnosti s druhým odstavcem, který jasně hovoří o komplexním řešení postupného přechodu. Myslím, že slovní spojení jako *komplexně řešit a postupný přechod* jsou natolik jasná, aby jakýkoliv čtenář věděl, že právě ve vytvoření rámcových vzdělávacích programů měla částečně spočívat ona *komplexnost*. Je tedy škoda, že nynější počínající reforma přichází naprosto s nekomplexním řešením v podobě RVP ZV.

Do komplexnosti mu chybí výrazněji zapracované specifické problémy stupňů a oblastí vzdělávání. Mezi ně patří i problematika vzdělávání mimořádně nadaných dětí. Jelikož se tato oblast ve školství ještě doposud příliš nerozvíjela, tak se to může proti jiným chybám v komplexnosti zdát zanedbatelným problémem.

„Je zapotřebí připravit učitele pro práci s nadanými žáky. Tato problematika by se měla stát součástí povinného vzdělávání učitelů a psychologů, pracujících ve školství“ (MŠMT, 2001). Tento bod z Bílé knihy systematictěji řešil zřejmě asi jen jeho autor a okrajově Masarykova univerzita v Brně s podporou Centra rozvoje nadaných dětí.

Další chybou v komplexnosti je nedostatečná příprava pedagogů pro samotnou tvorbu ŠVP podle RVP ZV a pro následnou výuku podle sestaveného ŠVP. Tato příprava začala velmi pozdě a někteří pedagogové ji ani neabsolvovali. To už vůbec nehovořím o přípravě pedagogů na zapracování průřezových témat do ŠVP. Pokud je mi známo, tak až

v posledním roce běží několik málo projektů na přípravu takových pedagogů. Kdo ale zpracuje tato průřezová témata podle představ VÚP Praha, když na většině škol není pedagog, který by absolvoval takto zaměřený studijní program?

Tuto velkou chybu nepřipravenosti budoucích a nyníjších pedagogů, za kterou nese velkou odpovědnost stát s vysokými školami, naštěstí zachraňují mnohé neziskové organizace. Díky nim a o.s. AISIS za podpory Velvyslanectví Spojených států amerických vznikl veletrh Spolupráce 2005 – nevládní organizace na pomoc kurikulární reformě. V průřezových tématech, jako jsou osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, multikulturní výchova, environmentální výchova, mediální výchova, se představilo dalších 32 programů od 19 neziskových organizací.

Ve vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace se objevilo jen jedno sdružení, a to Tvořivá škola s programem Činnostní učení ve výuce matematiky v 1. - 9. ročníku. Tento program jako jeden z mála přináší do zaběhlých vyučovacích hodin matematiky nějakou vyučovací metodu – konkrétně větší podporu činnostního učení. Podobný přínos má podle mě i program Čtením a psaním ke kritickému myšlení od sdružení Kritické myšlení.

Výše uvedené body, které se někomu mohou zdát jako nedostatky, je zajímavé srovnat s textem od profesora Kotáska, který už bohužel nestihl jeho poslední korekturu a bilancuje v něm o Bíle knize po pěti letech. „Pokud jde o čtvrtou transformační dimenzi, pak není pochyb, že zejména v této oblasti se očekávání formulovaná Bílou knihou a pak velmi závažně stanovená ve školském zákoně uskutečnila a uskutečňují v nebývalé míře, pokud jde o kvalitu i kvantitu prací designérů rámcových vzdělávacích programů od mateřských přes základní školy, gymnázia, střední odborné školy až po ZUŠ. Odráží se to i v rozsáhlých kritických polemikách a ve vzrušení pedagogického terénu a nejistotě veřejnosti“ (Kotásek, 2006). Pokud se podíváme na rámcové vzdělávací programy jako celek, tak lze s autorem souhlasit v otázce rozsahu. Myslím si, že o kvalitě nás však spíše přesvědčí až funkčnost ŠVP jednotlivých škol a změna samotné výuky na školách. Více o tvorbě RVP ZV jsem hovořil v kapitole 2.1.1.

2.1.3 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky

V této kapitole se budu věnovat několika odstavcům z tohoto dokumentu, které se dotýkají obecně vzdělávání, RVP ZV, a dalším potřebným změnám v českém školství.

V tomto dokumentu najdeme, že „celoživotní vzdělávání je otevřeno všem bez rozdílu věku, nadání nebo postavení, umožňuje co největší využití lidského potenciálu. Rozšíření

přístupu ke vzdělávání a zajištění rovných příležitostí vyžaduje nejen zvýšení, ale i větší rozmanitost nabídky a co největší respektování široké škály individuálních vzdělávacích potřeb, které jsou diferencovány podle věku, dosažené úrovně vzdělání, zájmu i aspirací“ (MŠMT, 2005a). Kdybych toto tvrzení vztáhnul na věk 11 – 15 let, tak doktorka Vondráková při osobním setkání mluvila o vhodnosti právě té široké škály možností pro vzdělávání mimořádně nadaných dětí. MŠMT a IPPP nejčastěji hovoří o integraci těchto dětí, méně už o třídách s rozšířenou výukou předmětů a speciálních třídách a vůbec nemají zájem o celé speciální školy. Tento nezájem se odrážel v kauze Soukromé základní školy Cesta k úspěchu v Praze, s.r.o., která od jara 2004 usilovala o zařazení do sítě škol. I když občanské sdružení Škola dětem jako zakladatel splnilo všechny zákonné podmínky, tak MŠMT jejich žádost zamítlo. Sdružení se muselo obrátit na Městský soud v Praze se správní žalobou a informovat ombudsmana Otakara Motejla o diskriminačním postupu MŠMT vůči českému soukromému školství. Nakonec podali opět k Městskému soudu v Praze návrh na podání předběžné otázky k Evropskému soudnímu dvoru v Lucemburku z důvodu porušení Smlouvy o Evropském společenství. Když se nyní podařilo otevřít školu Cesta k úspěchu, tak v médiích zazněl příspěvek od ředitelky IPPP, doktorky Zapletalové, o nevhodnosti segregace dětí v tomto věku. Jiný zaměstnanec IPPP při osobním setkání hovořil, že MŠMT není proti speciálním školám jako takovým, ale nechce je zařazovat do veřejné sítě škol. Proto tyto školy mohou existovat jen jako soukromé. Kam se ztratil citovaný respekt k široké škále individuálních vzdělávacích potřeb? Navíc když MŠMT dále píše, že „základním konceptem dnešní vzdělávací politiky je rovnost příležitostí ke vzdělávání (spravedlivost) podle schopností bez ohledu na ekonomické, sociální a kulturní zázemí. Cílem je maximální rozvíjení potenciálu každého jedince“ (MŠMT, 2005a). Tento cíl se bude těžko plnit pro některé z mimořádně nadaných dětí, které se mohou lépe cítit a pracovat ve speciálních třídách, jako je tomu na ZŠ Máj II. v Českých Budějovicích, Osmiletém gymnáziu Buďánka, o.p.s., když zároveň MŠMT píše, že „na úrovni celého vzdělávacího systému lze navrhnout kompenzační opatření pro individuální znevýhodnění i pro znevýhodnění celých sociálních a etnických skupin, snížit selektivitu vzdělávacího systému, zejména odstraněním příliš časného výběru dětí do oddělených vzdělávacích proudů či programů, a naopak zvýšit jeho prostupnost větší návazností jednotlivých vzdělávacích stupňů, umožněním individuálních cest“ (MŠMT, 2005a).

Od citovaného respektu široké nabídky přechází MŠMT ve svém dokumentu na zcela konkrétní pojetí uceleného systému vzdělávání na 2. stupni ZŠ. A to hlavně v naplnění

předchozí citace tak, že „na úrovni jednotlivé školy je to především vnitřní diferenciací výuky, větší uplatnění individuálního přístupu a rozšíření možností integrace“ (MŠMT, 2005a).

Zmíněné ukázky částí tohoto dokumentu o systému vzdělávání si podle mého názoru protiřečí.

Dále i některých dílčí cíle reformy nedojdou svého naplnění.

„*Hlavní cíle kurikulární reformy jako hlavního nástroje postupného a dlouhodobého ovlivňování procesu vzdělávání jsou:*

- v systému kurikulárních dokumentů na státní úrovni *vymezit nové cíle vzdělávání a nezbytný vzdělávací obsah* (očekávané výstupy a učivo k jejich dosažení) vyjadřující konsensuální názor společnosti na podobu vzdělávání a zaručující vzájemné dorozumění mezi školami zajišťujícími realizaci dané etapy vzdělávání...“ (MŠMT, 2005a).

V tomto ohledu se, myslím, záměr MŠMT neshoduje s realitou, kdy jednotlivé školy se sice shodnou na obecné rovině RVP ZV, ale konkrétní rozpracování ŠVP mají schované k nahlédnutí v ředitelnách škol. Považují totiž jeho obsah (hlavně metody, formy práce i samotný obsah vzdělávání) za své know-how a nechtějí, aby je některé školy kopírovaly. Jen několik škol zveřejňuje celé ŠVP na svých internetových stránkách. Většinou se školy totiž chtějí mezi sebou odlišovat právě ve zpracování ŠVP, jelikož současné ZŠ bojují doslova o každého žáka. Myslím si, že i nadále bojovat budou, dokud systém financování škol bude převážně založen na normativu na žáka a nebude nikterak přihlížet ke kvalitě výuky podle ŠVP.

Dalším z hlavních cílů kurikulární reformy je:

- „*podpořit tvorbu školních vzdělávacích programů metodicky – tvorba pomocných metodických textů, tzv. manuály/metodiky pro tvorbu školních vzdělávacích programů, a komunikačně – vytvořením podmínek pro efektivní výměnu zkušeností s tvorbou školních vzdělávacích programů mezi školami a všemi aktéry procesu*“ (MŠMT, 2005a).

Pro vzdělávání mimořádně nadaných nevyšel žádný manuál ani metodika. Existuje obecný manuál pro celý RVP ZV, který není nijak konkrétní v mnou sledované oblasti. Ani metodická příručka Klíčové kompetence od VÚP Praha neměla řešit a také neřeší tuto problematiku. Je totiž zaměřena na lepší pochopení a následnou práci s klíčovými kompetencemi. Možná v připravované metodické publikaci Příručka příkladů dobré praxe bude něco málo věnováno mimořádně nadaným dětem.

Dále se v dokumentu hovoří, že rámcové vzdělávací programy „umožňují modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, tzn. žáků se zdravotním postižením, žáků zdravotně znevýhodněných nebo žáků sociálně znevýhodněných a žáků mimořádně nadaných“ (MŠMT, 2005a). Je sice přínosné, když máme černé na bílém, že můžeme upravovat pro mimořádně nadané děti vzdělávací obsah, ale papír toho snese mnoho, když jen hrstka učitelů ví, že má takové dítě ve třídě a jen někteří z té hrstky jsou ochotní pro něj něco v počtu cca 26 žáků ve třídě dělat. Podle vyjádření pracovníků z odpovědných institucí jako MŠMT, IPPP a pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP), se kterými jsem se setkal, je nejdůležitější, aby se změna odehrála hlavně v pojetí vzdělávání. Pedagogové by se měli vzdělávat v nových formách a metodách výuky, aby přinášeli do škol a do výuky nové prvky, které by měly oslovit i samotné žáky a podpořit jejich aktivitu.

V kapitole II.2.1.1 (Změna cílů a obsahů vzdělávání – kurikulární reforma) pod částí věnované RVP ZV nenajdeme v postupech dalších prací ani jeden bod, který by informoval o zajištění odborného rozvoje metod a pedagogicko-organizačních úprav v oblasti mimořádně nadaných dětí. Jediné, co se v tomto směru může odehrávat, je „průběžné uplatňování metodických námětů pro tvorbu ŠVP PV na vzdělávacím portálu VÚP (od roku 2005/2006)“ (MŠMT, 2005a). To však závisí na tom, zda se najdou přispěvatelé na tento portál z řad pedagogů, protože na VÚP Praha podle jejich vyjádření v současné době nemají odborníka na oblast mimořádně nadaných dětí a IPPP podle slov zástupce ředitelky spíše pracuje na legislativě, koncepcích a podpoře pedagogů k výměně získaných zkušeností mezi sebou bez přímého zapojení IPPP. Narážím na problém, že v ČR je velmi málo odborníků na tuto problematiku a ze strany státu mají minimální podporu v zapojení do této reformy a navíc se IPPP staví do role nezúčastněného experta, který pouze přihlíží a radí v teoretické rovině. Podle slov zástupce ředitelky IPPP je praktická rovina nechána na lidech přímo se účastnících se vzdělávacího procesu. Kromě pedagogů tím myslel i pracovníky PPP.

V kapitole II.2.1.2 (Specifická podpora kurikulární reformy) se MŠMT věnuje vytvoření podmínek ke zkvalitnění vzdělávání na 2. stupni základní školy. V návrzích postupů další práce hovoří o „vyrovnání průměrných platů učitelů základních škol na úroveň odměňování učitelů středních škol při předpokládaném růstu průměrných platů učitelů, což by mělo významnou měrou přispět ke zvýšení kvality pedagogických sborů základních škol zejména ve velkých městských aglomeracích [i v „úzkoprofilových“ aprobacích a odborných kvalifikacích (cizí jazyky, informační technologie apod.)]“

(MŠMT, 2005a). Nejsem si jist, že více peněz zaručí lepší kvalitu. Ve společnosti bylo dříve slyšet a někdy i dnes je slyšet, že za ty peníze to můžou dělat jen opravdoví nadšenci, kteří se věnují dětem na úkor vlastního obohacení. Něco na tom pravdy je, protože právě učitelé a studenti zmiňovaných cizích jazyků končí spíše v soukromých jazykových agenturách, kde mají větší ohodnocení za méně práce. Učit totiž již motivované lidi nestojí učitele tolik hodin příprav, jako vymyšlení zajímavých hodin pro mnohdy znuděné děti na 2. stupni ZŠ, kde některé z nich připravují pro své učitele nespočet stresových situací. Dalším příkladem jsou studenti pedagogických fakult se zaměřením na informační technologie (dále je IT). Opět jich většina volí mezi agenturami vzdělávající dospělé nebo firmami v oblasti IT, kde pracují s motivovanými jedinci za mnohem více peněz. Vzdělávání mimořádně nadaných dětí by se měli věnovat i špičkoví odborníci, kteří však na dráhu učitelství ani nepomýšlejí, a jako kolegové zmíněných dvou zaměření se věnují lépe placeným a prestižnějším povoláním. Problém kvality pedagogických sborů tedy není jen ve financích, ale i v podmínkách práce pedagogů samotných. Ti někdy bývají ve stresu z možných rizik odpovědnosti za žáky, kteří si toto neuvědomují nebo naopak uvědomují a zneužívají toho. Rodiče často neposkytují dostatečnou podporu škole při výchově jejich dětí. Někdy se pedagogové střetávají dokonce s negativními postoji rodičů proti nim či škole. V tomto směru tedy nestačí přidat pedagogům peníze, ale je nutné pracovat na výchově dítěte i v rodině. Rodinné prostředí z počátku školní docházky nejvíce ovlivňuje postoje žáků ke škole. Když se člověk zamyslí, tak je zvláštním paradoxem, že pro výuku dětí musí člověk mít vystudované školy, ale pro jeho každodenní výchovu ho stačí přivést na svět jako rodič. Kdyby rodiče museli být alespoň tak proškoleni jako učitelé z pedagogických fakult, pak by společnost možná neměla takové problémy s výchovou.

Dalším bodem v této kapitole, který má vést ke zkvalitnění výuky na 2. stupni ZŠ má být „uplatnění nové školské legislativy, která zvýšila prostupnost mezi druhým stupněm základních škol a vyšším stupněm šestiletých a osmiletých gymnázií. Do vyššího stupně se mohou hlásit nejenom žáci, kteří ukončili nižší stupeň gymnázií, ale i ostatní uchazeči, kteří ukončili povinnou školní docházku. Opatření vyvolává mj. konkurenci dalších zájemců o studium vedoucí k získání stupně středního vzdělání s maturitní zkouškou“ (MŠMT, 2005a). Pokud MŠMT a IPPP jsou výrazně proti segregaci dětí ve věku 11 let, pak chápu tento krok jako cílené narušení atmosféry třídních kolektivů na osmiletých a šestiletých gymnáziích.

V kapitole II.2.3 (Zajišťování rovnosti příležitostí ke vzdělávání) je řečeno, že „nově přistupuje úkol v zajištění vzdělávání dětí a žáků mimořádně nadaných“ (MŠMT, 2005a). Ve vyhodnocení dosaženého stavu není ani zmínka o vzdělávání mimořádně nadaných, přestože v ČR je mnoho škol s rozšířenou výukou některého z předmětů, které se věnují této výuce již řadu let a mají tedy i nějaké zkušenosti se vzděláváním mimořádně nadaných dětí v určitých předmětech. Je zajímavé, že to MŠMT bere jako nový úkol, který zmíněné školy řeší v praxi již od dob před revolucí v roce 1989. Navíc se v roce 2001 řešení této problematiky věnovala Bílá kniha, ve které autoři pojmenovali jasné nedostatky tehdejšího školství a navrhli zcela konkrétní doporučení v postupu jejich odstranění. Jedním z nich bylo: „Zařadit do přípravného i dalšího vzdělávání učitelů moderní poznatky o projevech a potřebách nadaných a mimořádně nadaných jednotlivců a o způsobech práce s nimi“ (MŠMT, 2001). Vzhledem k tomu, že od roku 2001 uplynulo šest let, tak bych čekal, že se možná během svého studia s nějakými moderními poznatky setkám na přednáškách či seminářích. To se bohužel nestalo. Ani další návrh nebyl realizován, a to „vytvářet, překládat a upravovat odborné texty, pomůcky a další metodický materiál pro učitele, pracující s nadanými žáky v různých formách a stupních vzdělávání. Využít přitom spolupráce se zahraničními odborníky“ (MŠMT, 2001). Je jasné, proč MŠMT hovoří o vzdělávání mimořádně nadaných jako o nově přistupujícím úkolu. Když se mu totiž doposud nekladla žádná vážnost a odkládal se co možná nejdéle, tak potom je to pro MŠMT opravdu nový úkol. Jediný postup v další práci je „vytvořit podmínky pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů a podporovat je vytvářením vhodné nabídky a s využíváním odpovídajících metod (konec roku 2005)“ (MŠMT, 2005a). Máme rok 2007 a jediné, co se změnilo, je, že školy z vlastní iniciativy začaly zakládat třídy pro mimořádně nadané děti. Bez podpory zřizovatelů by se však ani toto nedělo. Příkladem může být podpora ZŠ Máj II. v Českých Budějovicích, která od kraje dostává finanční prostředky na speciální třídy pro slabozraké a speciální třídy pro mimořádně nadané. Oproti tomu například Magistrát hlavního města Prahy (dále jen MHMP) říká, že nemá dost finančních prostředků na takovou podporu, ale naštěstí má alespoň na asistenty k integrovaným mimořádně nadaným dětem.

V kapitole II.2.4 Rozvoj integrovaného systému poradenství ve školství se uvádí, že: „Do konce roku 2004 ... byla přijata koncepce péče o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních, vytvořena síť poskytovatelů poradenských služeb pro nadané žáky ve všech krajích a zahájena příprava učitelů předškolních zařízení, základních škol a středních škol pro práci s nadanými žáky“ (MŠMT, 2005a). Koncepce z roku 2004 není ani

metodickým pokynem a má pouze informační charakter, takže některé PPP se jím ani příliš nezabývají.

2.1.4 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy hlavního města Prahy

V tomto dokumentu na rozdíl od dokumentu z MŠMT najdeme přímo kapitolu II.3.3.1 Vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů, která se věnuje současnému stavu a naznačuje další postupy řešení v této oblasti.

Bohužel se zde vyskytuje několik nesrovnalostí, které se nyní pokusím uvést podle svých informací na pravou míru.

„Vytvoření systému péče o nadané a mimořádně nadané žáky ve školských poradenských zařízeních s podporou integračního vzdělávacího modelu pro mimořádně nadané žáky ve školách je cílem Koncepce služeb poskytovaných mimořádně nadaným žákům, kterou vytvořil Institut pedagogicko - psychologického poradenství ČR (IPPP)“ (MHMP, 2006). Takto nazvaná koncepce bohužel neexistuje. Jediná podobná svým názvem i obsahem je Koncepce péče o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních. Je sice hezké, že má jistý cíl, ale bohužel ho bude těžké prosadit, pokud tento dokument bude mít pouze informační charakter. Bylo by dobré podobný dokument vytvořit na úrovni metodického pokynu.

Dále se můžeme v této kapitole dočíst, že „v r. 2005 vzniklo při IPPP Centrum podpory mimořádného nadání, které spolupracuje s Mensou ČR“ (MHMP, 2006). Příliš mi není jasné, co znamená „vzniklo při“. Pod IPPP nespadá žádné podobné centrum. V Praze však existuje Centrum nadání, které spolupracuje s Mensou ČR. Uvedu pouze fakta, která zřejmě autoři z MHMP vedly k mylnému závěru. Předsedou Mensy ČR byl v letech 2002 - 2006 pan Fořtík. Ten se svojí manželkou doktorkou Fořtíkovou založil občanské sdružení Centrum nadání. On zastává funkci výkonného ředitele a jeho manželka je předsedkyní. Je to tedy plně funkční samostatná nestátní nezisková organizace – občanské sdružení. Paní doktorka Fořtíková je dále zaměstnanec IPPP, kde pracuje jako odborný garant pro vzdělávání nadaných žáků a studentů. Při objednání kurzu či školení o mimořádně nadaných dětech přes IPPP pak jeho ředitelka, doktorka Zapletalová, dávala kontakt na doktorku Fořtíkovou a ta tyto kurzy zajišťovala. Konečná faktura pro školy za kurz či školení však byla na Centrum nadání a ne na IPPP. Z uvedených faktů si zřejmě autoři mysleli, že Centrum nadání „vzniklo při“ IPPP.

„Z nabídky pražských škol uplatňují program péče o nadané žáky se specifickými vývojovými poruchami Gymnázium, Praha 1, Josefská 7, Osmileté gymnázium Bud'ánka, o.p.s, Praha 5, Holečkova ul. ...“ (MHMP, 2006). Od školního roku 2005/2006 sídlí OGB v ulici Pod Žvahovem 463.

Je zarážející, kolika faktických chyb se autoři tohoto dokumentu dopustili v jediné kapitole.

Oproti MŠMT najdeme v dokumentu MHMP konkrétnější záměry řešení oblasti mimořádně nadaných žáků. „Zkvalitnění vzdělávání nadaných žáků je záměrem hl. m. Prahy i v následujícím období. Počítá proto s jeho podporou i prostřednictvím grantové politiky HMP se zaměřením na:

- rozšiřování služeb pro nadané a mimořádně nadané žáky na úrovni škol i školských poradenských zařízení;
- podporu škol, které chtějí své ŠVP orientovat na vzdělávání nadaných žáků, včetně metodické podpory pedagogických pracovníků;
- podporu vzájemné výměny předávání zkušeností mezi školami, které se věnují této oblasti;
- diferenciaci a individualizaci výuky a úpravy výuky v klíčových předmětech“ (MHMP, 2006).

Při osobním rozhovoru s pracovníci z PPP pro Prahu 1, 2 a 4 jsem zjistil, že realizace záměrů nebude až tak jednoduchá. Prvním problémem bude podle mého názoru organizační struktura poradenského systému. Zřizovatelem PPP pro Prahu 1, 2 a 4 a další na území Prahy je MHMP. Jejich činnost však podléhá MŠMT. IPPP, MŠMT a MHMP je využívají spíše jako sběrná stanoviště pro různé informace (např. mapování volnočasových aktivit 11 až 15t letých dětí), dále pak k ověřování různých testů. Výsledkem uvedených činností je potom fakt, že přicházejí mapovat situaci na OGB, aby si udělali obrázek o práci s mimořádně nadanými dětmi. Neměli by se spíše učitelé z OGB ptát pracovníci z PPP na nové metody a formy práce? Jelikož poradny nemají žádné centrální pracoviště, tak jejich vzájemná komunikace a spolupráce záleží čistě na nich. PPP pro Prahu 1, 2 a 4 vzniklo sloučením PPP jednotlivých městských částí za účelem úspory financí. Tyto PPP se z pražských poraden zabývaly poradenstvím pro vzdělávání mimořádně nadaných dětí asi nejvíce. V dnešní době, kdy se klade důraz na dostupnost informací, nemá uvedená poradna žádné webové stránky, kde by prezentovala svou činnost a podporu. Samotné pracovnice pak uváděly, že je mnoho škol, které si nevědí rady ani se sepsáním IVP a

odmítají i základní pedagogicko-organizační úpravy. Dále však upozornily na programy dalšího vzdělávání, které velmi doporučují (Step by step, Tvořivá škola, Přátelé angažovaného učení atd.). Mnohdy tyto programy, o kterých se zmíním v kapitole 2.4, ukazují takové metody a formy práce, které jsou novinkami i pro samotné pracovníky PPP.

2.2 Instituce podílející se na vzniku RVP ZV a jejich činnost v tomto směru

V následujících podkapitolách zmíním instituce, které se podíleli na tvorbě RVP ZV. Kromě obecného popisu činnosti instituce je také zařazen volný přepis rozhovorů s kompetentními osobami. Otázky jsem si připravil na základě prostudovaných materiálů a zkušeností z OGB a GCHD. Na konci podkapitol se snažím shrnout mé zjištění o činnosti zmiňovaných institucí.

2.2.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

MŠMT patří mezi ústřední orgány státní správy. V jeho čele je člen(ka) vlády ČR. Působnost je vymezena zákonem č. 2/1969 Sb. Je tedy i ústředním orgánem státní správy pro základní školy a střední školy (osmiletá a šestiletá gymnázia).

Správa etapy základního vzdělávání 11 až 15 letých dětí je rozdělena podle typu školy, kterou děti navštěvují (víceletá gymnázia, základní školy a speciální základní školy). Vzdělávání žáků základních a základních uměleckých škol má v gesci odbor předškolního, základního a základního uměleckého vzdělávání (dále jen odbor 22 MŠMT). Vzdělávání studentů nižších stupňů osmiletých a šestiletých gymnázií má v gesci odbor středního a vyššího odborného vzdělávání (dále jen odbor 23 MŠMT). Vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných má v gesci IPPP a odbor speciálního vzdělávání a institucionální výchovy (dále jen odbor 24 MŠMT).

Po prostudování základních dokumentů, ze kterých vychází tvorba RVP ZV, jsem si připravil několik otázek pro MŠMT. Hlavní odpovědnost za tvorbu RVP ZV měl odbor 22 MŠMT, s jehož zástupcem Svatoplukem Pohořelým jsem si dohodl osobní schůzku. Ten byl ochoten odpovědět na mé předem zaslané otázky. Bohužel nechtěl rozhovor nahrát, a tak odpovědi formuluji já na základě našeho rozhovoru.

- Má odbor předškolního, základního a základního uměleckého vzdělávání v kompetenci vzdělávání všech dětí ve věku 2. stupně základních škol, tj. 11-15 let?

Tento odbor má v kompetenci vzdělávání žáků mateřských škol, základních škol a základních uměleckých škol v obecné rovině. Zastřešuje tedy tyto školy a vzdělávání v nich. Dále se proto podílel na zadání tvorby RVP ZV pro VÚP Praha.

- Kdo přesně má v kompetenci vzdělávání mimořádně nadaných dětí ve věku 11-15 let? Patří jeho pracoviště do struktur MŠMT nebo je přímo řízenou organizací MŠMT?

Zastřešení vzdělávání mimořádně nadaných dětí má v kompetenci odbor 24 MŠMT. Jedná se o odbor speciálního vzdělávání a institucionální výchovy pod vedením pana Jiřího Pilaře. (Toho jsem se snažil zastihnout při návštěvě MŠMT, ale nepodařilo se mi to, a tak mi sekretariát přislíbil odpovědi na další dvě otázky přes email.) Za samotnou realizaci vzdělávání mají pak z organizačního hlediska odpovědnost přímo ředitelé jednotlivých škol. K tomu jim dopomáhají PPP, které tyto děti diagnostikují a na základě toho pak školám pomáhají se sepisováním individuálních vzdělávacích plánů, do kterých doporučují metody a formy práce pro konkrétní žáky.

- Jakým způsobem byli lidé (z odpovědi na předchozí otázku) proškoleni v tomto směru a kde případně získali praxi? Spolupracovali tito lidé na tvorbě RVP ZV pro oblast mimořádně nadaných dětí?

Bohužel jsem dodnes odpověď od odboru 24 MŠMT nedostal. Celkem třikrát jsem vedoucího odboru prosil o zodpovězení otázek.

- V RVP ZV je pro všechny žáky bez rozdílu nadání stejná výsledná úroveň dosažení očekávaných výstupů a rozvoje klíčových kompetencí. Souhlasí s tím MŠMT?

Ano, MŠMT s tím plně souhlasí a odkazuje na odpovědnost ředitelů škol, zda pro mimořádně nadané děti nějakou vzdělávací oblast rozšíří. V tomto směru může pomoci PPP, které na základě diagnostiky doporučí škole metody, formy výuky. Na základě této spolupráce institucí pak pověření pedagogové ředitelem školy mohou se souhlasem zákonných zástupců připravit IVP.

- Pokud ano, znamená to, že MŠMT nechce nadané děti přetěžovat nebo chce, aby se jejich nadání rozvíjelo bez určených hranic, nebo existuje jiný opodstatněný důvod (případně jaký)?

Očekávaných výstupů by se měl snažit dosáhnout každý žák, a jelikož se jedná o obecné dovednosti, tak nemusí být určeny specifické očekávané výstupy pro mimořádně nadané děti. Navíc se počítá s tím, že nadání těchto dětí se může projevat jen v některých oblastech, a tak se raději nic neurčuje, aby pedagogové měli možnost podpořit to, co jejich žáci potřebují, a nebyli přitom v tlaku, co musí ještě stihnout a nesmí opomenout.

- Uvažovalo se vůbec o vzniku standardů vzdělávání i pro mimořádně nadané děti, jako tomu bylo v roce 2000, kdy NAGC vydala takové standardy pro vzdělávací systém USA? (Nejdříve jsem přiblížil, co tyto standardy zhruba obsahují.)

O podobném dokumentu se v ČR neuvažovalo, jelikož není tendence vytvářet speciální školy pro tyto děti a MŠMT se spíše řídí trendem integrace do běžných tříd. Na vzniku nějaké koncepce vzdělávání mimořádně nadaných dětí nyní pracuje IPPP.

- Přijdou Vám uvedené příklady pedagogicko-organizačních úprav dostačující pro vzdělávání mimořádně nadaných dětí?
 - individuální vzdělávací plány
 - doplnění, rozšíření a prohloubení vzdělávacího obsahu
 - zadávání specifických úkolů
 - zapojení do samostatných a rozsáhlejších prací a projektů
 - vnitřní diferenciacce žáků v některých předmětech
 - občasné (dočasné) vytváření skupin pro vybrané předměty s otevřenou možností volby na straně žáka
 - účast ve výuce některých předmětů se staršími žáky

Při správném využití těchto úprav se dostane mimořádně nadaným žákům potřebné péče. Navíc nic nebrání vzniku speciálních tříd, pro které si obsah vzdělávání stanovuje každá škola po svém, pokud dodrží očekávané výstupy z RVP ZV. To samé platí pro tvorbu IVP. Po mé otázce, zda se dá využít i velmi využívané rozdělení do skupin

paralelních tříd (např. při výuce jazyků), mi bylo řečeno, že tato úprava (vnější diferenciaci) možná je.

- Nerozvíjely by tyto úpravy jakéhokoliv žáka?

Pochopitelně, že by tyto úpravy mohly rozvíjet každého žáka, ale na to nejsou v současné době finanční ani materiální prostředky a chybělo by dostatečné personální zabezpečení. Proto se tyto úpravy soustřeďují na žáky se specifickými poruchami učení a chování (dále jen SPUCH), žáky vyžadující speciální vzdělávání (zvláštní školy a školy pro žáky se zdravotním či jiným postižením). S přibývajícími možnostmi se začíná více pracovat i s mimořádně nadanými.

- V čem konkrétně se liší použití vyjmenovaných pedagogicko-organizačních úprav při vzdělávání mimořádně nadaných žáků a při vzdělávání ostatních žáků?

Úpravy se liší až v samotné realizaci, jelikož každá z úprav bude mít jiný obsah, metody a formy vzdělávání pro různé skupiny žáků (standardní, s SPUCH, mimořádně nadané).

- Kde mají pedagogové čerpat další a hlavně konkrétnější metody práce s mimořádně nadanými dětmi pro standardní vyučovací hodiny?

IPPP, VÚP Praha, Národní institut pro další vzdělávání (dále jen NIDV) zajišťují semináře a kurzy pro další vzdělávání pedagogů. Další možností jsou kurzy a semináře, které pořádají nevládní neziskové organizace (dále jen NNO) s akreditací od MŠMT. Tyto akce probíhají většinou za podpory MŠMT nebo ESF. V oblasti mimořádně nadaných dlouhodobě působí paní doktorka Eva Vondráková.

- Nebylo by dobré, kdyby je získávali pedagogové díky existenci centrálního odborného pracoviště, o kterém se hovoří v Bílé knize z roku 2001?

Některé záměry z Bílé knihy se realizují s ohledem na změny předpokládaného vývoje, a tak funkci centrálního odborného pracoviště nyní má IPPP, který se v současné době také podílí na započatém projektu, který se dotýká péče o nadané.

- Plánuje MŠMT dotažení návrhů Bílé knihy v této oblasti? Případně v jakém horizontu?

MŠMT vydává dlouhodobé záměry vzdělávání a rozvoje, které vycházejí z Bílé knihy, vzniklých změn a současné situace. V návaznosti na MŠMT pak krajské úřady (odborníky školství) zpracovávají také dlouhodobé záměry vzdělávání a rozvoje pro svůj kraj. V těchto dokumentech se analyzuje dosažený stav a stanovují se další konkrétnější postupy v určitém období. Jsou umístěny volně ke stažení na internetu.

- Ve světě jsou tato centra většinou propojena s fakultami připravující budoucí pedagogy nebo psychology. Uvažuje MŠMT o podobném systému i u nás? Jaké fakulty by přicházely v úvahu?

Žádný systém v tomto ohledu u nás nefunguje a ani se o něm neuvažuje. Vytvoření takového systému má v kompetenci IPPP, který může vytvořit koncepci a předložit ji pak MŠMT. Zatím dochází ke schůzkám na úrovni děkanů pedagogických fakult, pracovníků akreditační komise, úředníků MŠMT (příslušní náměstci a pracovníci odborů 22, 23 a 30), kde se zatím řeší jiné otázky. Stanislav Pohořelý vyzdvihl práci Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a označil ji jako možného partnera takového projektu.

Doplňující otázky, které mě napadly během rozhovoru:

- Znáte občanské sdružení Centrum nadání?

Neznám toto sdružení, neslyšel jsem o něm.

- Víte, že ho vede osoba, která je zaměstnancem IPPP, kde je odborným garantem vzdělávání mimořádně nadaných dětí, a že semináře akreditované MŠMT, které nabízí ve svém Centru nadání, nenabízí IPPP?

Toto je spíše otázka pro paní doktorku Zapletalovou (ředitelka IPPP), jak to tam mají dohodnuté.

Nyní se ještě zmíním o zajímavých bodech v platné legislativě, kterou MŠMT připravilo ve spolupráci s IPPP.

Ve vyhlášce č. 73/2005 Sb. najdeme: „Podpůrnými opatřeními při vzdělávání mimořádně nadaných žáků se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, didaktických materiálů, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující vzdělávací potřeby těchto žáků“ (MŠMT, 2005b). To je oproti dosavadní legislativě zlom v přiznání práv a potřeb nadaných ve vzdělávání. Otázkou je, jestli existují nějaké speciální metody či postupy ve vzdělávání a kde učitelé najdou potřebné didaktické materiály.

Dále ve zmíněné vyhlášce najdeme několik sporných ustanovení. První se týká diagnostiky: „Zjišťování mimořádného nadání žáka provádí školské poradenské zařízení“ (MŠMT, 2005b). Druhé hovoří o tvorbě IVP: „Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem“ (MŠMT, 2005b). Troufám si tvrdit, že tato ustanovení nejsou v souladu se svobodným jednáním. Vždyť třeba péči o studenty na sportovních školách nebo doklad o způsobilosti ke studiu na těchto školách zprostředkovává sportovní lékař. Ten však může provozovat soukromou praxi. Proto si myslím, že by se mělo dbát i v pedagogicko-psychologickém poradenství více na to, jaký odborník může diagnostikovat mimořádně nadané děti, a ne na to, v jakém zařízení pracuje. To, že školská poradenská zařízení jsou metodicky řízená státem a IPPP, ještě přeci nemusí nutně znamenat, že tam jsou či budou vždy pracovat odborníci na diagnostiku a péči o mimořádně nadané.

Dále je zajímavý právní výklad části vyhlášky, která hovoří, že „individuální vzdělávací plán je vypracován po nástupu mimořádně nadaného žáka do školy, nejpozději však do tří měsíců po zjištění jeho mimořádného nadání. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu školního roku“ (MŠMT, 2005b). Znění vyhlášky 73/2005 Sb. připravilo pro MŠMT právě IPPP pod vedením doktorky Zapletalové. Pokud škola zjistí, že by mohlo být dítě mimořádně nadané, tak to může platně ověřit jen PPP, a pokud to potvrdí, tak škola musí do tří měsíců vytvořit IVP. Ten vytváří opět jedinečně ve spolupráci s PPP a za souhlasu rodičů. Jestliže tento termín nestihnou, tak podle konzultace s právníkem dítě ztrácí nárok učit se podle IVP. Ovšem není řečeno, zda ztrácí nárok na dobu celé školní docházky nebo jen příslušný školní rok.

2.2.2 Výzkumný ústav pedagogický v Praze

VÚP Praha je přímo řízenou organizací MŠMT ČR. Na svých webových stránkách uvádí hlavní okruhy své činnosti. Uvedu zde jen ty, které by se hodily školám pro tvorbu ŠVP.

Patří do nich:

- tvorba didaktických a metodických materiálů;
- ověřování existujících modelů vzdělávání v základních školách a gymnáziích, jejich vyhodnocování a návrhy inovací;
- sledování a analýzy našich a zahraničních trendů v oblasti vzdělávání;
- přednášková a publikační činnost zaměřená na objasňování nových trendů ve výchově a vzdělávání a na přenos nových vědeckých a výzkumných poznatků do praxe škol a školských zařízení.

Pro objasnění práce s RVP ZV jsem se setkal s paní doktorkou Lisnerovou, která má na starosti ve VÚP Praha sekci základního vzdělávání. Ta mi poskytla odpovědi na mé připravené a předem zasláné otázky. Dohodli jsme se na volném zpracování rozhovoru.

- Kdo vytvořil pro část D pojednání o vzdělávání žáků mimořádně nadaných?
- Jakým způsobem byl odpovědný člověk za VÚP Praha proškolen v tomto směru a kde případně získal praxi?
- Spolupracoval s někým mimo VÚP Praha a případně s kým?

Nyní patří vzdělávání mimořádně nadaných žáků pod odbor 24 MŠMT, což nebylo úplně od začátku tvorby RVP ZV. Na VÚP Praha byla za část týkající se vzdělávání žáků mimořádně nadaných odpovědná osoba, která práci na ní koordinovala a částečně se podílela i na upravování obsahu. Na textech v prvních verzích RVP ZV spolupracovali lidé z Pedagogické fakulty Palackého univerzity v Olomouci a doktorka Vondráková. Poslední přepracování pak vzniklo jednak na základě alternativní verze zpracované ředitelkou IPPP doktorkou Zapletalovou, jednak na základě akceptování některých podrobných připomínek IPPP i dalších institucí.

Po dohodě s doktorkou Lisnerovou mi byl poskytnut materiál ohledně průběhu vzniku různých verzí kapitoly. Dále mi bylo umožněno nahlédnout do materiálů z veřejného připomínkového řízení ke 3. verzi RVP ZV. Poznatků z těchto dokumentů VÚP Praha

jsem uvedl na konci kapitoly 2.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a mimořádně nadaní žáci.

Paní doktorka pak navázala na možné způsoby zpracování této kapitoly do ŠVP. Některé školy se zaměřily na řešení výuky mimořádně nadaných žáků v jednotlivých předmětech jako jsou cizí jazyky, matematika, výtvarná výchova atd. Což asi až tolik nesouvisí se všeobecným nadáním. Jiné školy zpracování pojaly právě více všeobecně a zaměřily se na obecnou rovinu vzdělávání, a to na možnosti úpravy a organizování výuky těchto žáků ve všech předmětech. Jako příklad uvedla ZŠ Máj II. v Českých Budějovicích, kde velmi dobře fungují v praxi pedagogicko-organizační úpravy z RVP ZV. V této škole se vyskytují i žáci tzv. „dvojí výjimečnosti“ – mimořádně nadaní žáci s SPU. Ne na všech školách takové žáky objeví, protože pokud mají SPU, tak někteří učitelé už ani nepředpokládají, že by mohlo dítě být zároveň mimořádně nadané.

- Čím garantoval IPPP kvalitu své práce?

IPPP garantoval odbornost práce svým zaměřením, jelikož tam pracují odborníci zaměřeni na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, tzn. i na mimořádně nadané žáky.

- V RVP ZV je pro všechny žáky bez rozdílu nadání stejná výsledná úroveň dosažení očekávaných výstupů a rozvoje klíčových kompetencí. Znamená to, že nechceme nadané děti přetěžovat nebo chceme, aby se jejich nadání rozvíjelo jen do určité míry, nebo existuje jiný opodstatněný důvod (případně jaký)?

Očekávané výstupy nejsou ani minimem, ani optimem. Jsou spíše jakýmsi standardem, ke kterému by měli směřovat všichni žáci. O další úrovni pro mimořádně nadané žáky se neuvažovalo, jelikož každý takový žák může být jiný, a proto je v tomto směru plně v kompetenci škol možnost upravit (vypustit, navýšit, rozšířit) některé výstupy pro tyto žáky. Škola by v těchto úpravách měla spolupracovat s pracovníky PPP, kteří by měli diagnostikovat úroveň a zaměření nadání a podle toho určit další postup školy (metody a formy práce).

- Přijdou Vám uvedené příklady pedagogicko-organizačních úprav v RVP ZV dostačující pro vzdělávání mimořádně nadaných dětí?

- Nerozvíjely by tyto úpravy jakéhokoliv žáka?

V seznamu nejsou uvedeny všechny možnosti úprav. Schopní učitelé, jako např. v již zmíněné ZŠ Máj II., mají další velmi dobré nápady, které realizují ve svých hodinách. Tento seznam by měl být otevřený a další nápady by se měly objevovat na portálu projektu Metodika www.rvp.cz. Ve zmíněné škole mají ve třídě pro mimořádně nadané žáky dvě učitelky na 15 dětí, což někteří pedagogové označují za nadstandardní podmínky, ve kterých by zvládli zajímavé pojetí hodiny také. Najdou se i pedagogové, kteří ani nyní takové podmínky nepotřebují, aby dokázali vytvořit tvořivé a podnětné prostředí.

- V čem konkrétně se liší použití pedagogicko-organizačních úprav z RVP ZV při vzdělávání mimořádně nadaných žáků a při vzdělávání ostatních žáků?

Jedním z příkladů může být využití kooperativní výuky, u které je nutné nejdříve naučit žáky pracovat ve skupině. Skupinka mimořádně nadaných žáků zvládne mnohem rychleji pochopit pravidla a dokáže si je i přizpůsobit tak, aby se jim pracovalo ještě lépe, kdežto v běžné třídě je u žáků o širším spektru intelektu časově i organizačně náročnější se dobrat ke kvalitní skupinové práci.

- Zabývaly se některé pilotní školy ověřováním pedagogicko-organizačních úprav v RVP ZV?

Tyto úpravy nebyly ověřeny na žádné pilotní škole v praxi. Byly doporučeny od IPPP. Dále se počítá s podporou metodického portálu www.rvp.cz, kam by měly přibývat zkušenosti učitelů a psychologů. Problém je, že mnoho učitelů je natolik vytíženo ve svých školách, že už nemají chuť či čas ještě něco sepsat. Proto se VÚP Praha snaží v tomto směru angažovat a na přelomu března a dubna vyjde Příručka příkladů dobré praxe.

- Jak mají někteří pedagogové tvořit ŠVP s přihlédnutím na mimořádně nadané žáky, když nikdy nebyli odborně vzděláni v této oblasti?

ŠVP má popsat podmínky, které škola nabízí pro vzdělávání mimořádně nadaných žáků, takže pokud takové podmínky nenabízí, tak potom ani žádné neuvede. Situace se

však může na škole časem změnit, může docházet např. k identifikování žáků mimořádně nadaných v prvním roce školní docházky a text v ŠVP lze podle měnících se podmínek a potřeb žáků upravovat.

Z uvedeného rozhovoru a poskytnutých materiálů od VÚP Praha jsem byl schopen podrobněji hovořit o obsahu kapitoly č. 9 RVP ZV a změnách při jejím vývoji. Postřehy a dílčí závěry uvádím v kapitole 2.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a mimořádně nadaní žáci.

2.2.3 Institut pedagogicko-psychologického poradenství

Tato organizace je přímo řízená MŠMT. Na webových stránkách IPPP najdeme v popisu jeho činností i oblasti týkající se mimořádně nadaných dětí. Tato organizace soustřeďuje a zpracovává mimo jiné informace o pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických službách v poradenství ve školství. Provádí analýzy a průzkumy související s poskytováním těchto služeb a na jejich základě vytváří koncepce.

Jednou z posledních byla Koncepce péče o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních. Ta má pouze informační charakter a ne všechny PPP ji berou na vědomí. IPPP dále uvádí, že koordinuje spolupráci škol a školských zařízení v poskytování poradenských služeb. V praxi však záleží, zda se jednotlivé školy a PPP rozhodnou pro takovou spolupráci, jelikož tyto instituce nejsou organizačně vázané na IPPP.

Vzhledem k tomu, že konečná verze kapitoly č. 9 v RVP ZV vzešla od IPPP, tak jsem se s několika dotazy obrátil i na tuto organizaci. Tam jsem se sešel se zástupcem ředitelky IPPP doktorem Davidem Heiderem. Dohodli jsme se na volném zpracování rozhovoru.

- Kdo spolupracoval z IPPP na kapitole č. 9 z RVP ZV?

Zřejmě na této kapitole pracovala paní ředitelka IPPP doktorka Zapletalová a metodička pro nadané doktorka Fořtíková.

- Zabývá se IPPP teoretickou nebo i praktickou rovinou metod v této oblasti?

Institut jako garant této oblasti pracuje kromě legislativy na koncepčních a metodických materiálech, ve kterých se spíše drží teoretické úrovně a v některých bodech přesahuje i do praxe. Zmiňuje se o vhodných metodách a jejich zařazení do výuky.

- Existují nějaké konkrétní metody pro výuku nadaných dětí?

Jak ukazují výzkumy a praxe kolegů, tak nadané děti jsou velmi heterogenní skupinou, a to i v rámci nadání k určitému předmětu. Takže u těchto dětí nemůžeme s jistotou hovořit o metodách výuky těchto dětí. Záleží totiž, jaké děti se ve třídě sejdou. Každé nadané dítě je velmi jiné svou formou nadání, temperamentem, osobnostními charakteristikami. Proto např. projektovou úlohu (jednu z typických metod pro nadané děti) nemůžeme dát všem, jelikož u této metody děti pracují samostatně a na konci své výsledky prezentují, takže děti musí být vybaveny osobnostně, což některé z nadaných být nemusí. Takových problémů může být při uplatňování metod i víc, a proto nemůžeme hovořit o konkrétních metodách, jelikož je nutné volit metody podle specifík těchto dětí.

- Existuje nebo se pracuje na nějakém zásobníku metod pro výuku nadaných dětí?

V zásadě nadané děti, co se týká metod výuky, tak se více přibližují samostatnosti. Je obtížné hledat další společná specifika. To bychom museli jít více do psychodidaktiky. Zajímat se více, jak uvažují o příkladu než o to, jak jim ten příklad zadávat nebo jak pracovat s nimi při výuce. Proto je tedy vhodnější, než hledat nějaký zásobník úloh pro nadané děti, ještě se k němu dostaneme, chovat se ve výuce inkusivně, tzn. vnímat rozdíly mezi žáky a v celé třídě. Proto se nezmiňujeme o konkrétních metodách, jelikož při konkretizaci se vždy najde nějaký učitel, který bude mít opačnou zkušenost, a nemůžeme se mu divit, protože je to možné. Je tedy lepší podporovat individualitu těchto žáků. Tito žáci potřebují uznání v tom smyslu, že je zajímavé, čím se zabývají. Proto je vhodné podporovat ty metody, kde tyto děti dokáží být iniciativní a kde dokáží ostatním prezentovat výsledky své práce tak, aby to i spolužákům přišlo zajímavé. Je dobré nechat i určitou autonomii v hledání řešení těchto úloh. Vhodné jsou tedy projektové úlohy, skupinově řešené úlohy, dále soutěže, diskusní fóra, úlohy na propojování znalostí.

- Jsou nějaké metodiky či soubory příkladů z praxe, které by obsahovaly zmiňovaný zásobník metod?

O žádné databázi v ČR nevíme. Možná ve světě nějaké existují. V současné době spolupracujeme s VÚP Praha na metodickém portálu www.rvp.cz, kde je tematický okruh nadaných dětí. Vytvořili jsme pro ně strukturu této sekce. Jedna z těch částí má být

věnována postupům a metodám, ale myšlenka je taková, že ty jednotlivé postupy by tvořili samotní učitelé z jejich praxe. Je lepší, když se IPPP bude držet teoretické roviny a bude shánět síť spolupracujících učitelů. Nyní, zde, na IPPP, vyvíjíme identifikační nástroje pro učitele.

Existuje pracovní skupina pro nadané, která se skládá z krajských koordinátorů péče o nadané. Jsou to pracovníci PPP a jsou řízeni institutem. Ti realizují několik paralelních úkolů. Kromě standardizace psychodiagnostických nástrojů je to také validizace některých nových nástrojů, konkrétně identifikačních nástrojů pro učitele. Dále tito koordinátoři fungují jako garanti, metodici koncepce péče o nadané. Na ně se mohou obracet psychologové, učitelé a ředitelé škol.

Na půdě institutu probíhá „Kulatý stůl“, kterého se účastní ředitelka IPPP doktorka Zapletalová, zástupce ředitelky IPPP doktor David Heider, doktorka Fořtíková, doktor Zhouf, docentka Hříbková, doktorka Portešová, doktor Nejedlý a doktor Macháček. Kulatý stůl se zaměřuje na vývoj nových věcí. Řešíme identifikační škály, které jsou dvojího druhu. První jsou behaviorální, tzn. jak se nadané dítě projevuje v prostředí školy nebo jaké projevy chování u něj můžeme častěji zaregistrovat. Druhá forma identifikačních nástrojů je založena na znalostech ze tří oborů – matematika, fyzika, český jazyk. A jsou to určité typy příkladů, které jsou nezávislé na školních znalostech a zároveň vyžadují hlubší vhled do problematiky, tzn. že by je měli řešit častěji ti nadaní. Aktuálně ty příklady jsou zformulované od našich expertů a my jsme teď ve fázi, kdy je ověřujeme v praxi.

- Jsou výše zmínění koordinátoři v péči o nadané speciální pedagogové?
Jsou to spíše psychologové.
- Podle mých informací skoro žádná z pedagogických fakult nenabízí vzdělávání v oblasti péče o nadané. Je tomu tak?

Metodika práce s nadanými dětmi není zařazena do povinného kurikula pregraduální výuky pedagogických pracovníků. Vnímáme to jako nedostatek, ale ne nijak fatální. Zatím víme konkrétně jen o Brně, kde se tomu věnuje doktorka Šárka Portešová na Masarykově univerzitě, a v Praze je to docentka Hříbková.

- A budoucí psychologové prochází na fakultách nějakým vzděláním v této oblasti?

Ne. Opět to není součástí povinné části studijních programů. Institut zaštiťuje vzdělávání v této oblasti na celonárodní úrovni pro školství a pro psychology také, jelikož je metodickým řídicím orgánem pro PPP.

- Jaký je pohled na spor mezi zastánci integrace a segregace mimořádně nadaných dětí?

Na poli odborném i v zahraničí není tento spor na pořadu vědecké obce. Oba ty modely mají svá pro a proti. Spíše je otázkou, co by měl stát platit. Státní politika je v tomto zřejmá, jedná se o podporu integrovaného a skupinově integrovaného modelu výuky, a proto IPPP není pověřené zpracováním metodiky práce v segregovaném modelu výuky nadaných žáků. Přesto IPPP chtěl dělat výzkum týkající se porovnání metod práce a jejich výsledků segregovaného a integrovaného modelu.

- Uvažovalo se vůbec o vzniku standardů i pro mimořádně nadané děti, jako tomu bylo v roce 2000, kdy NAGC vydala takové standardy pro vzdělávací systém USA?

Po přiblížení obsahu těchto standardů mi bylo řečeno, že v této podobě aktuálně ne, jelikož současná politika se nezaměřuje na normalizaci nabízených služeb. Spíše na otevření školního prostředí, na svobodu hledání identity škol a zároveň svobodu rodičů při výběru škol pro svoje potomky. IPPP a MŠMT vidí svojí klíčovou úlohu především v podávání informací. Z tohoto hlediska my bychom neradi dělali nějaká přesně stanovená kritéria pro to, co je dobré a co ne, ale spíše seznam věcí, který je třeba si ověřit a který by měl pomoci kvalitě vzdělávání.

- Spolupracuje nějaká škola s IPPP nebo PPP na tvorbě ŠVP?

My nespolupracujeme přímo na tvorbě ŠVP, ale snažíme vytvářet školám podporu. Mezi školy, které jsou nebo byly s námi nějakým způsobem v kontaktu, patří ZŠ na náměstí Curieových v Praze, ZŠ v Olomouci, ulice Hálkova, dále ZŠ Máj II. v Českých Budějovicích.

- Je ještě nějaká škola v Praze?

Nevím o tom.

- Ač školy nežadají o pomoc při tvorbě ŠVP, tak by ji možná potřebovaly v otázce vzdělávání nadaných. Jak to vidíte vy?

Tím, že to je v RVP ZV samostatná kapitola, tak školy mají za povinnost se o tom ve svém ŠVP zmínit, ale to může vést k tomu, že se to jen formalizuje. IPPP organizuje programy dalšího vzdělávání a poskytuje konzultace. Určité principy vzdělávání však jde získat i četbou. Bohužel se stále setkáváme s formálním přístupem k této problematice.

- Pořádá nyní IPPP nějaký kurz ohledně zpracování problematiky nadaných v ŠVP?

Jeden takový kurz by měla mít doktorka Fořtíková, ale možná je vypuštěn, jelikož je na mateřské dovolené.

- Nevíte, proč má doktorka Fořtíková širší nabídku kurzů pod svým o.s. Centrem nadání než pod IPPP v oblasti mimořádně nadaných?

Je možné, že jsme některé kurzy dělali, ale asi byly staženy z důvodu nezájmu škol a učitelů. Druhá možnost je, že je nyní na mateřské dovolené a nyní se pod IPPP nerealizují.

Na základě uvedeného rozhovoru a materiálů, které mi na IPPP a VÚP Praha poskytl, se dá konstatovat, že odpovědné organizace MŠMT při tvorbě kapitoly č. 9 sice spolupracovaly s experty v oboru mimořádně nadaných dětí, ale v konečné verzi je kapitola zpracována samotnou ředitelkou IPPP doktorkou Zapletalovou.

V současné době na IPPP vyvíjí diagnostické škály pro psychology a učitele. Bohužel neprobíhá žádný projekt pod IPPP ani pod některou z PPP, který by se zaměřoval na samotný vzdělávací proces mimořádně nadaných. Ze své dosavadní praxe na OGB (od roku 2003 externě a od roku 2005 na plný úvazek) naopak vidím, že nepotřebuji nutně umět diagnostikovat takové žáky, protože oni se projeví často sami. Jejich specifického projevu si musí všimnout každý vnímavý pedagog. Daleko náročnější je organizace

samotné hodiny, komunikace a někdy dokonce i motivace. Proto by, myslím, i ostatní pedagogové spíše od IPPP a PPP uvítali větší podporu samotné výuky.

Vyjmenovat metody práce, jako je tomu v RVP ZV, bohužel nestačí. Pokud se v kapitole č. 9 jmenují specifika mimořádně nadaných žáků, tak by se měla vyjmenovat i specifika používaných metod, které odborníci zmiňují. Pedagogové by měli např. vědět, jak pro tyto žáky organizovat projektové nebo kooperativní vyučování, tzn. jaká specifika má takto organizovaná výuka pro třídu takových žáků nebo pro integrovanou skupinu či integrovaného jednotlivce v běžné třídě. Jelikož mimořádně nadaným neunikne většinou žádný detail, tak by i pedagogové měli vědět, na jaké ty detaily se mají zaměřit, respektive na jaké si mají dát určitě pozor, aby se v nich jejich žáci nezklamali. Zástupci IPPP, VÚP Praha a PPP neustále říkají, že každé takové dítě je jiné a potřebuje individuální přístup i použití metod, ale myslím, že základní podstatné prvky některých metod lze nalézt. Pokusím se o některých zmínit v kapitole 4.5 Vyučovací metody.

2.3 Instituce a sdružení zaměřená na vzdělávání a péči o mimořádně nadané děti

V níže uvedených podkapitolách budu popisovat činnosti institucí a sdružení, které se zaměřují i na mimořádně nadané děti. Budu se dále zabývat jejich případnými návrhy a výsledky v péči tyto děti.

2.3.1 Národní institut dětí a mládeže (dále jen NIDM)

NIDM je přímo řízenou organizací MŠMT a je účelovým odborným zařízením v oblasti státní podpory a ochrany mládeže. Mimo jiné se podílí na experimentálním ověřování nových forem a postupů v přímé práci s dětmi, mládeží a případně dalšími zájemci v jednotlivých oblastech výchovy mimo vyučování s důrazem na péči o talentované děti a mládež. V oblasti péče o talentovanou mládež má podíl na přípravě, zpracování, ověřování a popřípadě iniciování zákonných norem, metodických směrnic a doporučení MŠMT v problematice zájmového vzdělávání, mimoškolní výchovy i vzdělávání a dalších volnočasových aktivit.

Pro tyto účely je pod NIDM zřízeno Talentcentrum, jehož náplní je zabezpečování 15 soutěží vyhlašovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jedná se o následující soutěže: Chemická olympiáda, Biologická olympiáda, Středoškolská odborná činnost, Olympiáda v českém jazyce, Dějepisná olympiáda, Evropa ve škole, Soutěž v jazyku anglickém, Soutěž v jazyku německém, Soutěž v jazyku francouzském, Soutěž

v jazyku španělském, Soutěž v jazyku ruském, Soutěž v jazyku latinském, literární soutěž Náš svět a soutěž Daniel.

Nejvýznamnějším nesoutěžním projektem pro mimořádně nadané děti od 14 do 17 let je v současné době TALNET. Jedná se o online kurzy, exkurze s online podporou do laboratoří a provozů s možností přímé účasti ve vybrané aktivitě, společná soustředění, přednášky, týmové a individuální projekty, mezinárodní aktivity, tematické hry pro zájemce o přírodní vědy. Celý projekt zastřešují a vedou odborníci z Matematicko-fyzikální a Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, IPPP a dalších odborných pracovišť ve spolupráci s psychology a učiteli ze škol. Kurzy jsou z interdisciplinárních oborů fyziky, chemie, biologie a geografie.

2.3.2 Společnost pro talent a nadání - ECHA

Toto sdružení je českou pobočkou mezinárodní společnosti ECHA, která vznikla v roce 1986. Na vedení STaN-ECHA se od počátku existence (22.8.1991) v Čechách podílí hlavně doktorka Vondráková. Společně s doktorkou Drábkovou se podílela na vzniku české pobočky společnosti ECHA. Zúčastňuje se mezinárodních konferencí ECHA a přispívá do oběžníku ECHA NEWS. Organizuje pravidelně pracovní dny STaN-ECHA, kde se setkávají rodiče, pedagogové a psychologové. Vystupují na nich se svými přednáškami většinou odborníci ve svých oborech. Já se jako posluchač zúčastnil 54. pracovního dne STaN-ECHA, kde přednášela i doktorka Laznibatová z Bratislavy. Doktorka Vondráková úzce spolupracuje s MŠ Rozmarýnek a FZŠ Chlupova.

ECHA jako nevládní organizace získala v květnu 1995 statut poradce Rady Evropy. V tomto ohledu je i doktorka Vondráková v jistém smyslu poradcem pro ČR, jelikož se podílela na vzniku jasně strukturované kapitoly Bílé knihy, Vzdělávání nadaných jedinců. V ní uvedla doporučení pro další postup. Na požadavek MŠMT připravila a v roce 2001 předala Koncepti péče o nadané děti a žáky v ČR. Jednu kapitolu této koncepce přikládám se svolením doktorky Vondrákové v příloze a nyní z ní i ocituji část, které obsahově odpovídá Koncepci péče o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních z roku 2004 od doktorky Zapletalové. Nevím, zda ředitelka IPPP přišla na obsahově podobný materiál bez znalosti koncepce doktorky Vondrákové z roku 2001 nebo zda ji ho MŠMT poskytlo k nahlédnutí. Ohledně metod práce má odborná veřejnost už několik let vcelku jasno, protože i přes možnou inspiraci uvádí koncepce z roku 2004 a text kapitoly č. 9 RVP ZV od doktorky Zapletalové prakticky stejné způsoby a metody práce jako koncepce

doktorky Vondrákové. Nyní uvedu texty obou autorek, ze kterých je zřejmá shoda v základních prvcích. První text je prací doktorky Vondrákové.

„Základní způsoby práce s nadanými žáky:

akcelerace – urychlování postupu (předčasný vstup, přeskočení ročníku),

obohacování (enrichment) – rozšíření, vyšší náročnost výuky,

přeskupování žáků – speciální školy a třídy,

soustředování nadaných v rámci školy a třídy,

účast na projektech,

spolupráce s dalšími institucemi – víkendové semináře atd.,

kombinace těchto postupů - např. souběžné studium některých předmětů nebo oblastí učiva ve vyšší třídě nebo na vyšším stupni vzdělávání, domácí výuka.

...

Vysoká úroveň potenciálu může být ve školách rozvíjena prostřednictvím:

diferenciace – přiměřenost kurikula a učiva vlastnostem konkrétního žáka (pestrá nabídka pro různé typy žáků),

individualizace – vzdělání „šité na míru“. Žák má větší odpovědnost za obsah a tempo svého vzdělávání. Měl by se vést k tomu, aby kvalitu svého učení sám kontroloval.

Další příklady práce s nadanými:

Akcelerace:

rychlejší postup v rámci předmětu či tématu - žák dochází na část výuky (např. matematiku, nebo jenom na určitou oblast učiva) do vyšší třídy nebo na vyšší typ školy,

vertikální přeskupování žáků - nadaný mladší žák pracuje ve skupině starších,

extrakurikulární aktivity - různě zaměřené kluby (např. informatika), letní školy –

nadané žáky často poznáme podle širokého spektra mimoškolních činností,

souběžné studium - vedle kurikula školy, kterou navštěvuje, žák studuje podle středoškolského kurikula např. algebru, geometrii, trigonometrii, nebo čistou či aplikovanou matematiku na vysoké škole,

„zhuštěné“ studium - žák zvládne výukový program v mnohem kratší době (např. za 1/3 času, který potřebují ostatní),

vlastní tempo a/nebo organizace studia - žák si vytváří vlastní programy učení a pracuje podle nich; vyplňuje tak obvykle čekání v době, kterou ostatní potřebují k tomu, aby ho dohnali,

konzultant - expert, který je průvodcem a spolupracovníkem žáka v určité oblasti zájmu; může jím být např. třídní učitel nebo rodič. Konzultanty (mentory) může také poskytnout blízká univerzita,

korespondenční kurzy - žák jimi může vyplnit čas výuky v normálních vyučovacích hodinách.

Příklady obohacování, rozšiřování učiva:

projektové vyučování,

méně formální výuka – využívání moderních metod výuky: kooperativní učení, programy rozvoje tvořivosti, kritického myšlení, projekt „Začít spolu“ atd.,

samostudium – individuální studijní plán apod.,

možnost setkávat se s osobnostmi z různých oborů lidské činnosti, případně s nimi spolupracovat,

zvláštní vybavení – učební pomůcky, kvalitní školní knihovna, hračky, hry na zvýšení dovednosti pozorovat a plánovat (nemusí nutně souviset s právě probíranou látkou),

podpůrné systémy – místní sdružení, kluby, společnosti (šachisté, turisté, knihovny, muzea, galerie atd.),

soutěže,

využívat vybavení vyšších typů škol (laboratoře),

úprava kurikula – měnit úroveň náročnosti a zajímavosti, zhušťování učiva, přeskupování dětí do skupin podle podobných zájmů,

prohlubování učiva a vytváření dovedností vyššího řádu – např. zamýšlet se nad globálními problémy,

soustředování nadaných a jejich souběžné vzdělávání místo části výuky na odborných pracovištích a vyšších typech škol“ (Vondráková, 2001).

Nyní uvedu texty od doktorky Zapletalové, která tvořila i konečný text kapitoly č. 9 RVP ZV pro VÚP Praha.

„Některá specifika práce s nadanými žáky a studenty.

V průběhu poradenské i školní práce s nadanými dětmi se mohou objevovat některá další specifika těchto žáků, zejména:

- žák svými znalostmi přesahuje stanovené požadavky;
- problematický přístup k pravidlům školní práce;
- tendence k vytváření vlastních pravidel;
- sklon k perfekcionismu a s tím související způsob komunikace s učiteli, který může být i kontroverzní;
- vlastní pracovní tempo;
- vytváření vlastních postupů řešení úloh, které umožňují kreativitu;
- malá ochota ke spolupráci v kolektivu;
- rychlá orientace v učebních postupech;
- záliba v řešení problémových úloh zvláště ve spojitosti s vysokými schopnostmi v oboru;
- kvalitní koncentrace, dobrá paměť, hledání a nacházení kreativních postupů;
- vhled do vlastního metaučení;
- zvýšená motivace k rozšiřování základního učiva do hloubky, především ve vyučovacích předmětech, které reprezentují nadání dítěte;
- potřeba projevení a uplatnění znalostí a dovedností ve školním i mimoškolním prostředí“ (Zapletalová, 2004).

Dále ještě uvedu text z kapitoly č. 9 samotného RVP ZV.

„Možné úpravy způsobů výuky mimořádně nadaných žáků

Při vzdělávání mimořádně nadaných žáků by měl způsob výuky žáků vycházet důsledně z principů individualizace a vnitřní diferenciaci.

Příklady pedagogicko-organizačních úprav:

- individuální vzdělávací plány;
- doplnění, rozšíření a prohloubení vzdělávacího obsahu;
- zadávání specifických úkolů;
- zapojení do samostatných a rozsáhlejších prací a projektů;
- vnitřní diferenciaci žáků v některých předmětech;
- občasné (dočasné) vytváření skupin pro vybrané předměty s otevřenou možností volby na straně žáka;
- účast ve výuce některých předmětů se staršími žáky“ (VÚP Praha, 2005).

Když se tedy odborná veřejnost ve svých textech na základních bodech shoduje určitě od roku 2004, tak je škoda, že IPPP teprve v roce 2007 pracuje na diagnostických škálách a nerozvíjejí se v žádném výzkumu potřebné metody pro práci učitelů.

Finanční prostředky na vývoj vzdělávání v této oblasti jdou od MŠMT převážně do IPPP a PPP, kde se odpovědní pracovníci dovzdělávají a rozjíždějí výzkum v diagnostice. Myslím, že by se mělo spíše ještě více podpořit přímé financování škol, kde se s mimořádně nadanými snaží pracovat podle nových poznatků v této oblasti a spolupracují s odborníky, než investovat do samotné diagnostiky.

2.3.3 Centrum nadání

Něco málo jsem již naznačil v kapitole 2.1.4 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy hlavního města Prahy, kde jsem rozebíral omyl úředníků MHMP, že při IPPP nevzniklo žádné Centrum podpory mimořádného nadání. Na svých webových stránkách samotní představitelé Centra nadání hovoří, že jsou občanským sdružením, které vzniklo jako „důsledek činnosti skupiny odborníků - pedagogů, psychologů a dalších odborných pracovníků, kteří se již delší dobu věnují péči o mimořádně nadané děti v naší republice“ (Fořtíková, 2007).

Přes jimi proklamovanou činnost, která je naštěstí v jistém pohledu i přínosem, jsem došel k názoru, že je to čistě účelově založené občanské sdružení s výdělečným a kariérním záměrem manželů Fořtíkových. Nejdříve se oba stali členy Mensy ČR a pan Fořtík dokonce jejím předsedou, kde se zabývali volnočasovou činností pro členy Dětské Mensy ČR společně s panem Vodičkou, který nyní je jedním z čelních představitelů Talentcentra pod NIDM. Pokud by činnost, kterou nyní mají jen ve své režii v Centru nadání (od 22.12.2005), vedli pouze pod Mensou ČR, tak by z toho měli podstatně menší příjem, jelikož by do financí viděly i další osoby a ty by se asi pozastavovaly nad čtyřmístným honorářem za jednu odpracovanou hodinu.

Centrum nadání se specializuje na diagnostiku dětí předškolního a mladšího školního věku, dále pořádá kurzy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen DVPP) akreditovaných MŠMT. Pro tyto účely pořádá společně s několika ZŠ tzv. diagnostické dny. Na letácích uvádí, že testování zajišťují pracovníci PPP většinou pod záštitou nějaké osoby (např. pro pražské školy to je Mgr. Ivana Prokešová). Zmíněná osoba pracuje v PPP a zároveň v Centru nadání. Z osobního rozhovoru na jedné ze ZŠ zapojených do diagnostických dnů jsem se dozvěděl, že samotné testování vedl i pan Fořtík, což

bohužel neodpovídá propagaci konkrétního diagnostického dne, jelikož testování měli provádět pracovníci PPP, což pan Fořtík není. Paní doktorka Fořtíková ve svém životopise uvádí úspěšně ukončené magisterské studium učitelství v oboru anglický jazyk a občanská výchova a postgraduální studium v oboru Pedagogika. Vypadá to, že testování IQ dětí zřejmě vůbec nemusí provádět psycholog. Podle osvědčení, které děti dostávají v rámci diagnostických dnů, se pro potřeby IVP či jiného programu zajišťovaného navýšením finančních prostředků kvůli nadání musí nechat potvrdit diagnóza v PPP. Tam však nestačí potvrdit výsledky, ale dítě musí být znovu diagnostikováno pracovníkem PPP.

Co se týká kurzů DVPP, tak paní doktorka Fořtíková je odborným garantem na IPPP pro mimořádně nadané, kde údajně tyto kurzy nabízela jako ve svém Centru nadání, ale nenaplňily se, a tak se zrušily. Je zajímavé, že tyto kurzy Centrum nadání pořádá přímo na školách, které se však původně obrátily na ředitelku IPPP doktorku Zapletalovou.

Ještě je docela zajímavý tzv. Fořtíkův seznam, který je uveden na webových stránkách Centra nadání. V seznamu jsou uvedeny školy s péčí o mimořádně nadané. Je sestaven přímo panem Fořtíkem na základě 13 různých kritérií, kde některá jsou velmi dobrá a určitě jsou důležitá a některá jsou velmi diskutabilní a pro objektivní posouzení podle mého názoru naprosto nevhodná. Bohužel tak ovlivňují kvalitu celého sestaveného seznamu.

Tři ze sporných kritérií ohledně posuzování škol teď uvedu.

„11. Pořádání pravidelných plošných testování IQ (volby povolání, struktury schopností ...) pro zájemce z řad žáků a studentů. Ze strany školy nemusí jít o hrazenou aktivitu, zájemci si ji mohou hradit sami, jde o to, zajistit ze strany školy prostor pro zjišťování různých schopností u jejích žáků a studentů. Plošné testy mohou být prováděny PPP, psychologem, Centrem nadání, Mensou nebo jinou důvěryhodnou institucí nadanými dětmi se zabývající.

12. Dobré reference absolventů, aktuálních žáků/studentů, dobrý dojem na „Fořtíka“. Školy neslouží jen ke vzdělávání, ale jsou i místem, kde mladí lidé prožívají část svého života. Atmosféra dané vzdělávací instituce, způsob „zacházení“ s žáky/studenty ze strany vedení školy, pedagogů, či dalších zaměstnanců školy je poměrně podstatným kritériem hodnocení.

13. Dlouhodobá spolupráce se členy Centra nadání. Tento bod bude odlišovat školy, které jdou „vlastní“ cestou nezávisle na nás, nicméně pro nadané děti a mládež dělají mnoho pozitivního od těch, se kterými spolupracujeme“ (Fořtík, 2007).

Na seznamu figurují školy, které umožňují Centru nadání organizovat diagnostické dny. Je zajímavé, že na něm nefiguruje OGB, které je zřízeno přímo Mensou ČR, kde pan Fořtík je předsedou. Možná to bude tím, že už se po stížnostech na jeho spolupráci osobně nepodílí na testování IQ uchazečů na tuto školu. Pro získání dalších finančních prostředků na zajištění výuky mimořádně nadaných není legislativně platné, a tedy i důvěryhodné jiné testování než od PPP. To pan Fořtík zde raději neuvádí a do kritéria zařazuje i testy Mensy ČR, kde je předsedou, testy Centra nadání, kde je výkonný ředitel. Na samotném osvědčení pak uvádí, co jsem již komentoval – nutné ověření jejich diagnózy v PPP.

2.3.4 Centrum rozvoje nadaných dětí

Pod Fakultu sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně (dále jen MU) spadá Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny (dále jen IVDMR), kde existuje pracovní skupina kolem doktorky Portešové, která se zabývá projektem Rozumově nadané dítě s dyslexií. Doktorka Portešová je zařazena do pracovní skupiny Kognice pod vedením doktorky Ivany Poledňové.

Když jsem poprvé navštívil internetové stránky Centra rozvoje nadaných dětí, domníval jsem se, že se jedná o pracoviště pod IVDMR. Na www.nadanedeti.cz totiž najdeme, že činnost centra pod vedením doktorky Portešové zajišťují psychologové a studenti Psychologického ústavu Fakulty sociálních studií a Filosofické fakulty MU. Na základě toho jsem chtěl konstatovat, že je pozitivní, když alespoň při jedné univerzitě v ČR vzniklo takovéto centrum, které mimo jiné podle své prezentace zprostředkovává informace pro budoucí pedagogy a psychology pořádáním kurzů zařazených do studijní nabídky jak Filosofické, tak Pedagogické fakulty MU.

Bylo mi divné, že jsem nikdy na jejich stránkách nenašel, zda jsou nějakým oddělením nebo sekcí IVDMR. Toto centrum není ani občanským sdružením jako Centrum nadání. Po delším hledání jsem zjistil, že se jedná o odbornou publikaci doktorky Portešové z roku 2004. Jedná se o internetovou prezentaci poskytující informace o výzkumu, poradenství a diagnostice v oblasti problematiky nadaných dětí. Řekl bych, že to je jedna z prvních odborných publikací svého druhu na světě, protože to podle obsahu internetových stránek spíše vypadá na novou legislativní formu existence občanského sdružení. IVDMR totiž toto centrum nezaložil. Vzniklo jako odborná publikace!

Doktorka Portešová se podílí na tvorbě diagnostických škál na Kulatém stole při IPPP. Myslím, že nějaké připomínky od této osoby by možná byly přínosem při tvorbě kapitoly č. 9 RVP ZV. Bohužel jsem se na VÚP Praha nedozvěděl ani při rozhovoru ani z materiálů

připomínkového řízení, že by nějak doktorka Portešová zasáhla do expertního připomínkování či veřejné diskuse ke 3.verzi RVP ZV.

2.3.5 Mensa ČR

V roce 1946 v Oxfordu byla založená mezinárodní společenská organizace Mensa. Je to nevýdělečné apolitické sdružení nadprůměrně inteligentních lidí bez rozdílu rasy a vyznání. Nadnárodní Mensa International tvoří základ této organizace. Jednou z poboček je Mensa ČR, která vznikla po rozpadu federace z Mensy Československo. Oficiálně se jedná o občanské sdružení.

Po úspěšném složení IQ testů a zaplacení vstupního poplatku se stáváte jejím členem. Pro udržení vašeho členství pak stačí už jen platit pravidelné členské příspěvky. Tím si platíte pouze ono členství. Mensa je totiž založena na principu dobrovolnosti, a tak za jakoukoliv aktivitou tohoto sdružení vždy stojí jednotlivec či tým (tzv. SIG – Special Interest Grup). Jedním z těchto SIGů je i Centrum nadání pod vedením Václava Fořtíka! Mezi další patří např. SIG Dračí doupě, SIG Cyklistika, SIG Volejbal, SIG Stolní hry, SIG Fotbalový tým, SIG Astronomie a další.

Z uvedeného vyplývá, že pokud není členem nebo zvoleným představitelem Mensy ČR někdo, kdo má zájem na koncepčním rozvoji této organizace, tak tato organizace se ani vyvíjet nebude. Na svých internetových stránkách sama uvádí, že se zabývá pouze vytvářením základních organizačních podmínek.

2.4 Občanská sdružení zaměřená na nové směry ve vzdělávání

V následujících podkapitolách zmíním tři významná občanská sdružení. Jen okrajově nastíním jejich činnost, protože ta je v současnosti velmi rozsáhlá a není přímo zaměřená na vzdělávání mimořádně nadaných dětí. Tato sdružení mají akreditováno mnoho kurzů DVPP, ve kterých přinášejí pro jejich účastníky velmi zajímavé pojetí výuky, které na mnohých školách stále chybí.

2.4.1 Step by step

Z programu Začít spolu se transformovala organizace Step by step Česká Republika (vznik: 25.10.2001). Mezi její poslání patří i přispívání k vyšší efektivitě vzdělávání v ČR, takže se ve svých programech snaží o zvyšování kvality učení dětí a vzdělání učitelů. Podporuje rozvoj inkluzivního vzdělávání na školách. Nabízí velké množství kurzů a

seminářů zaměřených na metody a formy práce, jako je kritické čtení a myšlení, kooperativní vyučování ve vztahu k naplňování požadavků RVP ZV.

2.4.2 Přátelé angažovaného učení

Občanské sdružení Přátelé angažovaného učení vzniklo při ZŠ Tábořská 26.04.1994. V současné době má 145 členů a nabízí 128 akreditovaných kurzů u MŠMT. Mezi její členy patří převážně učitelé a dále i rodiče, školští inspektoři i úředníci a dětští psychologové.

Aktivita jednotlivých členů je založena hlavně na jejich zájmu se podílet na rozvoji vzdělávání. Několik kurzů je pořádáno pod projekty ESF, takže lektoři dostávají za svou práci patřičné ohodnocení, aniž by účastníci, většinou učitelé, museli za kurzy něco platit. U kurzů, u kterých je to možné, nejsou jen přednášky, ale i pestrý tvůrčí program.

V polovině března jsem se zúčastnil projektu JPD3 2236 PAU o.s. SPOLUPRÁCE A INSPIRACE, kde jeho třetí workshop byl zaměřen na individualizaci a problematiku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Myslím si, že by finanční podpora MŠMT měla více směřovat na vznik a realizaci takovýchto projektů než na pomalý a byrokratický systém IPPP a PPP.

2.4.3 Tvořivá škola

Členy tohoto občanského sdružení jsou učitelé s mnohaletou praxí na ZŠ. Vycházejí z činnostního učení, jehož základy položil již Jan Ámos Komenský. Toto sdružení vytvořilo modelový ŠVP a dále se zabývá vytvářením metodických materiálů. V neposlední řadě nabízí DVPP. K 30. 11. 2006 prošlo jeho základními vzdělávacími cykly více než 7000 učitelů z cca 2000 ZŠ.

3 Vzdělávací programy škol uplatňujících v praxi metody pro práci s mimořádně nadanými žáky

Měl jsem možnost prostudovat několik ŠVP ZŠ a víceletých gymnázií. V první podkapitole se věnuji ŠVP víceletého gymnázia s matematickým zaměřením a dlouholetou tradicí. Předpokládal jsem, že autoři tohoto ŠVP budou mít vzhledem ke svým zkušenostem a zaměření dobře zpracované části zabývající se mimořádně nadanými žáky. V druhé kapitole jsem chtěl původně uvést více o speciální škole v Bratislavě pod vedením doktorky Laznibatové. Vzhledem ke komplikované situaci s prodloužením jejího projektu mi však nabídla možnost návštěvy školy až v říjnu 2007. Proto tedy zmiňuji jen základní odlišnosti projektu doktorky Laznibatové.

3.1 ŠVP Osmileté studium s matematickou profilací

V rámci projektu ESF Pilot – G vznikl na Gymnáziu, Brno, třída Kapitána Jaroše 14 ŠVP s názvem Osmileté studium s matematickou profilací.

Jedinou úpravou ve vzdělávání žáků mimořádně nadaných podle tohoto ŠVP je IVP, u kterého se rozlišují tři typy. Prvním typem je termínové zkoušení, dále pak úlevy z výuky a posledním typem je samostatné studium. Jedná se tedy hlavně o organizační úpravy.

To je z úprav vzdělávání žáků mimořádně nadaných vše. Vypadá to, že se škola snaží svými metodami a formami výuky o přístup rozvíjející všechny žáky stejně a k těm, co ukazují svými výsledky, že mají navíc, pomáhají právě zmíněným IVP a individuálním přístupem.

Další úpravou, ale již pro všechny žáky ve třídě, je dělení při výuce matematiky ve dvou hodinách týdně na dvě skupiny. Ve výchovných a vzdělávacích strategiích předmětu matematika je jediný prvek týkající se péče o nadané, a to podpora matematických soutěží.

Učební osnovy jsou sestaveny podle RVP ZV správně a splňují veškeré náležitosti. Nedá se z nich příliš dobře zjistit, zda dochází ve výuce k obohacování a rozšiřování učiva. Domnívám se však, že tomu tak je, jelikož žáci mají celkem v období nižšího stupně gymnázia 22 hodin týdně, kdežto minimální a většinou využívaná dotace je 16 hodin týdně. Lze však vyčíst, že dochází k jisté akceleraci, a to ve smyslu rychlejšího postupu v předmětu. Ve 4. ročníku osmiletého studijního programu jsou do osnov zařazeny již témata z RVP GV.

3.2 Projekt alternatívnej starostlivosti o nadané deti

Autorkou tohoto projektu je doktorka Laznibatová, ktorá jej zároveň realizuje na základní škole a víceletém gymnázium – Škola pre mimoriadne nadané deti a gymnázium. „Projekt má svoje výrazné špecifiká, ktorými sa odlišuje od bežných základných škôl a osemročných gymnázií:

- je zameraná na všeobecne intelektovo nadané deti od 1. triedy ZŠ po maturitu, resp. od 5 – 18 rokov;
- ponúka komplexný model vzdelávania podpory nadaných detí a systém celodennej starostlivosti od 7,00 do 18,00 hod;
- inštitucionálne je projekt realizovaný prostredníctvom unikátnej školy v Bratislave a prostredníctvom 26 škôl, ktoré zriadili okrem bežných tried triedy pre mimoriadne nadané deti;
- celkovo je v projekte v školskom roku 2006/2007 už viac ako 2600 nadaných žiakov. Školu v Bratislave v súčasnosti navštevuje 560 žiakov – 260 na I. stupni, 300 na gymnázium;
- celkovo je v projekte zapojených viac ako 400 pedagógov. V škole v Bratislave vyučuje 66 pedagógov, ktorých priemerný vek je 30 rokov;
- výber detí sa robí na základe psychologického vyšetrenia a IQ testov;
- v školskom roku 2005/2006 opustili našu školu prví maturanti, ktorí ukončili štúdium na našej škole s celkovým priemerom známok 1,27;
- výber pedagógov prebieha prostredníctvom systému testov;
- výučba začína rannými komunitami, ktoré sú súčasťou vyučovania;
- od 1. triedy ZŠ sa vyučuje anglický jazyk a informatika;
- v škole sa neznámkuje, ale hodnotenie prebieha formou písomného slovného hodnotenia, spojeného so sebahodnotením žiakov;
- v škole sa nedávajú domáce úlohy;
- systém krúžkov na rozvíjanie záujmov;
- v škole si žiaci a učitelia tykajú;
- menší počet žiakov v triede (v priemere 15), intenzívnejšia starostlivosť a pedagogický prístup;
- plynulý bezstresový prechod z I. stupňa na 8-ročné gymnázium;
- práca na vyučovaní podľa úrovne svojich vedomostí, záujmov, aktuálnej výkonnosti;
- na prvom stupni žiaci vypracovávajú ročníkové práce – na zvolené témy

- na gymnáziu robia žiaci projektové práce;
- škola je zapojená do Projektu Comenius Socrates, v rámci projektu spolupracovala so školami v zahraničí – Rakúsko, Nemecko, Maďarsko;
- taktiež spolupracuje s gymnáziom v Toruni v Poľsku a Gymnáziom Bud'ánka v Prahe;
- škola spolupracuje s vysokými školami – Pedagogická fakulta UK Bratislava, Lekárska fakulta UK Bratislava, Prírodovedecká fakulta UK Bratislava, Ekonomická univerzita v Bratislave - študenti z gymnázia sa zúčastňujú stáží, prednášok na spomínaných školách, chodia do laboratórií apod.;
- v dvojročných cykloch organizuje škola a Nadácia Penta medzinárodné konferencie so zameraním na vzdelávanie intelektovo nadaných detí“ (Laznibatová, 2002).

3.3 Poznámka k použitým materiálům

Materiály, ktoré jsem studoval a citoval, uvádím v seznamu literatury. Do přílohy jsem pak zařadil dokumenty, které nelze nijak dohledat, protože nebyly veřejně publikovány.

4 Co by neměli autoři ŠVP pro mimořádně nadané děti opomenout

Na základě svých zjištění z prostudovaných materiálů a návštěv institucí odpovídajících za vzdělávání mimořádně nadaných jsem došel k závěru, že při tvorbě ŠVP sice má být brán ohled na mimořádně nadané děti na 2. stupni ZŠ, které mají být integrovány buď jako jednotlivci, nebo jako skupinky do běžných tříd, ale přitom MŠMT a IPPP zatím nabízí jen minimální informační podporu v postupech zpracování takových ŠVP.

Proto jsem se rozhodl pokusit se navrhnout konkrétnější podobu jednotlivých částí ŠVP s ohledem na zapracovávání problematiky mimořádně nadaných. Má práce by mohla pomoci navést autory ŠVP na jeho možné úpravy a změny vzdělávacích podmínek své školy. V konkrétnějším částech budu směřovat ke vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace.

Každý ŠVP má mít podle RVP ZV jasnou strukturu. V jeho charakteristice má být i část o zabezpečení výuky žáků mimořádně nadaných. Mají se uvést specifické podmínky, činnosti apod. Pokud ŠVP má nabízet kvalitní komplexní servis pro každého žáka, tak nestačí pro jednu skupinu žáků vytvořit jen speciální část, ale v celém dokumentu je zapotřebí se věnovat důležitým odlišnostem. Proto se dále budu vyjadřovat jen k takovým bodům ŠVP, které by měly obsahovat informace v péči o nadané. Budu uvádět, co by měli autoři zahrnout na základě mých zjištění navíc oproti běžnému ŠVP, a co by proto mělo podle mého názoru na škole být, pokud chtějí otevřít školu i pro žáky mimořádně nadané.

4.1 Charakteristika školy

4.1.1 Vybavení školy

V této části ŠVP má škola prezentovat i takové vybavení, které napomáhá ve výuce i mimo při vzdělávání a péči o nadané.

Do prostorového vybavení navrhuji uvádět:

- různé speciální úpravy tříd pro tvůrčí práci (Bohužel zatím realizované jen na 1. stupni ZŠ. Ve třídách pro 2. stupeň takové úpravy chybí):
 - v zadní části umístěn koberec s polštáři,
 - zvýšené patro či jinak oddělený prostor,
 - lavice pro jednotlivce, které se dají umístit do dvojic, trojic nebo větších skupin (podle potřeb výuky);

- možné umístění knihovničky, tabule pro žáky a několik počítačů;
- klubovnu pro volný čas (deskové hry, logické hry);
- studovnu s knihovnou a počítači s pedagogickým dohledem.

Do materiálního vybavení navrhuji uvádět:

- podpůrný hardware i software do většiny předmětů (pro matematiku to je pak zejména software Cabri, Derive, Didaktika matematiky od společnosti SILCOM, dále pak hardware i software SmartBoard, ActiveBoard a v neposlední řadě nespočet internetových Java aplikací a prezentací pro podporu výuky).

Z vlastních zkušeností vím, že mimořádně nadaní žáci jsou schopni výše uvedené vybavení velmi dobře využívat a dokáží vytvořit i specifické programy pro různé účely (např. program pro objednávání obědů ve školní jídelně). Proto by podle mého názoru měli mít žáci dostatečný prostor a vybavení pro tyto aktivity.

4.1.2 Charakteristika pedagogického sboru

Mezi pracovníky sboru by neměl chybět školní psycholog a minimálně jeden speciální pedagog. V současnosti však tito pracovníci nemusí mít vůbec o specifikách nadaných ponětí, jelikož podle mnou zjištěných informací na IPPP není metodika práce s nadanými dětmi zařazena do povinného kurikula pregraduální výuky pedagogických i psychologických pracovníků. Proto navrhuji uvádět, zda prošli nějakým školením, kurzem nebo dalším stupněm vzdělání v této problematice.

Dále ve většině ŠVP najdeme v této části percentuelní vyjádření o aprobovanosti učitelů. Problém tohoto údaje, který veřejnost ani netuší, není ani tak aprobovanost v odborných předmětech, ale v pedagogicko-psychologické připravenosti. V této oblasti je výrazný rozdíl mezi učiteli absolujícími pedagogické fakulty a učiteli, kteří absolvují jiné fakulty, na kterých složí jen několik formálních zkoušek z didaktik předmětů a neprojdou vůbec žádnou pedagogicko-psychologickou přípravou. Proto tento údaj už vůbec není směrodatný ve vzdělávání mimořádně nadaných dětí.

Podle mě by se tedy měly uvádět i údaje o vzdělání pedagogicko-psychologickým. A aby charakteristika opravdu něco prozradila, neměla by uvádět jen možnosti v absolvování a podpoře kurzů DVPP.

Navrhuji hlavně uvádět statistiku podle následujících kritérií:

- minimální počet absolvovaných kurzů připadající na jednoho učitele;
- průměrný počet absolvovaných kurzů připadající na jednoho učitele;
- maximální počet absolvovaných kurzů připadající na jednoho učitele;

- procentuální rozložení pedagogického sboru podle počtu absolvovaných kurzů – kolik učitelů absolvovalo určitý počet kurzů DVPP;
- procentuální rozložení podle zaměření absolvovaných kurzů DVPP;
- procentuální zastoupení učitelů, kteří prošli kurzy a projekty zaměřenými na vzdělávání mimořádně nadaných dětí.

Z prvních čtyř hodnot, které navrhuji uvádět, by bylo vidět, zda je celý pedagogický sbor rovnoměrně proškolen (minimum – 2 kurzy za rok, průměr – 3 kurzy za rok, maximum – 4 kurzy za rok), nebo jsou pedagogickém sboru výrazné rozdíly v účasti na DVPP (minimum – žádný kurz za rok, průměr – 3 kurzy za rok, maximum – 8 kurzů za rok).

Poslední dvě hodnoty navrhuji proto, aby rodiče měli přehled, v jakých oblastech se pedagogický sbor vzdělává.

V této oblasti udělal Ústav pro informace ve vzdělávání (dále jen ÚIV) šetření v roce 2006 a došel k závěrům, kde jeden z nich hovoří o vztahu kritérií výběru a počtu účastníků poslaných na DVPP. „Čím důležitější pro školu je při výběru kurzu zájem pedagogických pracovníků a potřeby školy, tím menší podíl pedagogických pracovníků ze školy se kurzů účastní. Naopak čím důležitější je cena a časové rozvržení akce, tím je podíl větší. (Korelace s důležitostí pořadatele je statisticky nevýznamná.) Jinými slovy, čím více se řídí škola vlastní poptávkou, tím méně pedagogů na kurzy pošle – poptávka školy účast spíše brzdí. Čím více přihlíží k organizační stránce věci (tj. k příznivé ceně a časovému rozvržení), tím se účastní víc lidí“ (ÚIV, 2006). To je docela závažný problém, kdy školy posílají učitele na takové kurzy DVPP, které jim časově i cenově vyhovují a přitom si je učitelé nevyžádali.

Další závěr hovoří nepříznivě pro zkušené organizace pořádající kvalitní kurzy DVPP, jelikož „zcela nejdůležitějším kritériem pro výběr kurzů DVPP jsou potřeby školy, následované zájmem pedagogických pracovníků. Konkrétní pořadatelská organizace je jen doplňkovým kritériem“ (ÚIV, 2006).

Navrhuji, aby se školy, které se snaží pracovat kvalitně s mimořádně nadanými dětmi, lépe prezentovaly oproti ostatním. Měly by tedy podle mě v aktualizovaných verzích ŠVP uvádět jak statistiku DVPP za poslední rok podle mnou navržených kritérií, tak i postupný průběh během let.

4.1.3 Školní parlament

Tento prvek výchovy demokratického občana je velmi přínosný pro všechny žáky na škole. Pokud škola má zájem na zapojení mimořádně nadaných žáků, musí jim umožnit ještě o něco větší možnosti. Proto by bylo podle mého názoru vhodné upozorňovat žáky, že mohou zakládat parlamentní výbory, které se budou nějakým směrem specializovat a budou tedy moci pracovat na různých koncepcích, kde nadaní podle svého nadání mohou figurovat na pozicích autorů, expertů, oponentů či vedoucích skupin atd.

4.1.4 Dlouhodobé projekty, mezinárodní spolupráce

Školy většinou v současné době pracují na zajímavých projektech. S ohledem na nadané by školy měly hledat stejně zaměřené partnery v ČR i zahraničí. Dále by se měly snažit účastnit projektů, které v ČR vznikají. Nyní jeden celostátní projekt realizuje IPPP ve spolupráci s krajskými PPP a několika školami v příslušných krajích. Pokud se škola nemůže přímo zapojit do takových projektů, měla by se na nich snažit alespoň nějak participovat.

4.1.5 Spolupráce s rodiči a jinými subjekty

Stejně jako ostatní žáci, tak i žáci mimořádně nadaní by měli mít pozitivní vztah ke škole. Proto je důležité, aby ŠVP byl smysluplný, rodiče měli zájem se zapojit do podpory vzdělávání, a aby všichni zúčastnění chápali školu jako ideální prostředí pro vzdělávání. S ohledem na vytvoření této atmosféry je vhodné podle publikace *Efektivní učení ve škole a mnou přidaných bodů*:

- organizování setkání rodič-učitel-žák-konzultant (*mentor*) v obor nadání žáka;
- vydávání školního časopisu – příspěvky od rodičů, žáků, *speciální přílohy pro prezentaci nadaných žáků*;
- nabídnutí konzultačních hodin učitelů pro neplánované schůzky s rodiči, *dále i speciálního pedagoga i školního psychologa, konzultanta (mentora)*;
- *organizování společných akcí pro rodiče, žáky a pedagogy školy.*

Velmi se osvědčilo fungování Klubu rodičů pod vedením doktorky Vondrákové při škole FZŠ Chlupova, kde se rodiče mohou pravidelně scházet, konzultovat, informovat se o dění ve škole a v jiných rodinách s mimořádně nadanými dětmi.

Mezi nejdůležitější spolupracující subjekty by měla patřit s ohledem na mimořádně nadané pedagogicko-psychologická poradna, dále pak mezi externí spolupracovníky by měli patřit alespoň jeden psycholog a pedagog zaměřený na tuto oblast. Jejich konkrétní

spoluúčast by měla být více rozvedena. Pokud chce škola patřit mezi ty s dobrou péčí o nadané, musí mezi body spoluúčasti s odborníky patřit diagnostika, sledování průběhu a změn vzdělávání, jeho vyhodnocování a stanovování dalšího postupu.

Vzhledem k osvojení sociálních dovedností je vhodné, aby i tyto děti byly zapojovány do prospěšných dobrovolnických projektů, jako jsou různé charitativní sbírky, při kterých právě studenti vybírají finanční prostředky.

4.2 Charakteristika ŠVP

4.2.1 Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami – mimořádně nadaných žáků

Pokud se chce škola odlišovat kvalitním zpracováním ŠVP pro mimořádně nadané, rozdělí některá specifika této kapitoly do více částí, aby si rodiče těchto dětí mohli alespoň částečně udělat obrázek o průběhu celého vzdělávacího procesu pro tyto děti.

V první řadě by zde škola měla zmínit, zda žáky vzdělává v souladu s deklarací práv nadaných dětí v systému vzdělávání podle NAGC – National Association for Gifted Children (viz. příloha č. 1). Tato deklarace hovoří ve svých několika bodech nejen o specifických charakteristikách těchto dětí, ale i o možných způsobech vyučování a komunikace s nimi.

Proto v této části navrhuji uvádět spíše organizační záležitosti:

- diagnostika - kdo ji řídí ve škole, s kým při ní škola externě spolupracuje, jak často probíhá, odborná způsobilost testujících;
- průběžné sledování, vyhodnocování a upravování možností výuky, jako je:
 - IVP – kdo ho může získat, z jakých důvodů a jak se případně vybírá konzultant (mentor);
 - seskupování žáků napříč ročníky - koho se může týkat, z jakých důvodů, na základě čeho, jak se vybírá konzultant (mentor);
 - občasné (dočasné) vytváření skupin pro vybrané předměty s otevřenou možností volby na straně žáka;
 - vnější diferenciaci na různé předměty (cizí jazyky, matematika atd.);
- organizace výuky takového žáka – možnosti uvolnění z některých předmětů, zajišťování odborníků při exkurzích;

- způsob určování odpovědné osoby, která má na starosti doplnění, rozšíření a prohloubení vzdělávacího obsahu, zadávání specifických úkolů, zapojení do samostatných a rozsáhlejších prací a projektů;
- spolupráce těchto osob a konzultantů (mentorů) interně i externě;
- instituce, které zastřešují rozšiřující oblasti vzdělávání.

4.2.2 Profil absolventa

V profilu absolventa navrhuji zmiňovat, že mimořádně nadaný žák bude po ukončení základního vzdělávání výrazně převyšovat očekávané výstupy RVP ZV v těch oblastech, ve kterých pracoval podle IVP, nebo ve kterých docházelo k obohacování výuky v běžných hodinách. Podle mých zjištění budou moci žáci na některých ZŠ vykonávat dobrovolné výstupní zkoušky. Dostanou i závěrečné potvrzení o absolvovaných zkouškách. Myslím si, že by škola mohla pro mimořádně nadaného žáka vytvořit závěrečné potvrzení, které by mu slavnostně předala. Obsahem potvrzení by byl výčet jeho nadstandardních činností a případně i jejich výsledků (účasti na soutěžích, olympiádách, ve významných projektech školy atd.).

4.3 Klíčové kompetence

U každé klíčové kompetence je v RVP ZV řečeno, co žák na konci základního vzdělávání dokáže. Některé dovednosti jsou pro patnáctiletého žáka poněkud nadsazené, jelikož je mnoho žáků, kteří takové dovednosti nemají ani po absolvování střední školy. Navíc jsou některé z nich pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami těžko osvojitelné. V této části zmíním i specifika mimořádně nadaných uvedená v RVP ZV a v článku Klíčové teorie nadání a jejich aplikace v práci s mimořádně nadanými žáky od Sejalové (doktorky Fořtíkové), kde uvedla přehled charakteristik podle Winebrennerové. Ty mohou někdy napomáhat k získávání určité kompetence nebo naopak znemožňovat dosažení určitých dovedností. Vzhledem ke specifikům, jenž dále uvedu, nelze pro tyto žáky přesně určit, v jakém předmětu se mají rozvíjet dovednosti k jejich získávání. Jelikož RVP ZV představuje standardy, kterých by měl dosáhnout každý žák, uvedu kromě specifik můj osobní návrh na možné rozšíření jednotlivých kompetencí.

4.3.1 Kompetence k učení

Na tuto kompetenci mají podle mého názoru vliv následující specifika. Podle Winebrennerové doktorka Sejalová píše, že mimořádně nadaní žáci:

- „jsou extrémně vyspělí v jakékoliv oblasti učení i výkonu;
- vykazují asynchronní vývoj. Mohou být významně napřed v některých oblastech a v jiných oblastech vykazovat věkově adekvátní, nebo dokonce opožděný vývoj;
- ...
- vykazují schopnost práce s abstraktními myšlenkami s minimem konkrétní zkušenosti pro pochopení;
- ...
- některé věci se naučí neuvěřitelně rychle, bez pomoci druhých;
- ...
- odmítají práci nebo pracují nedbale;
- jsou nervózní při tempu práce třídy, které považují za nedostatečně aktivní nebo když nevidí jasný pokrok práce;
- ...
- odmítají kooperativní učení“ (Sejvalová, 2004).

Z kapitoly č. 9 dokumentu RVP ZV jsem vybral ke kompetenci k učení ještě některá „specifika mimořádně nadaných žáků:

- žák svými znalostmi přesahuje stanovené požadavky;
- ...
- vlastní pracovní tempo;
- ...
- kvalitní koncentrace, dobrá paměť, hledání a nacházení kreativních postupů;
- vhléd do vlastního učení;
- zvýšená motivace k rozšiřování základního učiva do hloubky, především ve vyučovacích předmětech, které reprezentují nadání dítěte“ (VÚP Praha, 2005).

Vzhledem k uvedeným specifikům bude obtížné pro některé žáky zvládnout samotný standard klíčové kompetence uváděný v RVP ZV. Proto jsem si důkladně prostudoval publikaci Klíčové kompetence v základním vzdělávání od VÚP Praha.

Na základě vlastního rozboru kompetence k učení a zkušeností z výuky matematiky na OGB si myslím, že se najdou i mimořádně nadaní žáci, kteří vše požadované zvládnou bez problémů a naopak podle mého názoru dokáží oproti ostatním:

1. posoudit pokroky druhých;

2. pomoci překonat překážky druhých bránících k jejich pokroku.

Podle svých zkušeností z učení na OGB a praxe na GCHD se domnívám, že k rozvíjení kompetence k učení u žáků je důležité, aby přispíval každý učitel, takže i učitel matematiky, a to:

1. hlavně svým příkladem, kdy ke všem žákům ve třídě se snaží přistupovat podle jejich potřeb;
2. střídáním výukových metod a diskusí nad jejich vhodností – u skupinové práce zařazovat pravidelně sebereflexi a reflexi žáků;
3. umožněním práce žáků na úlohách a problémech, které je zajímají.

4.3.2 Kompetence k řešení problémů

Na kompetenci k řešení problémů mají podle mého názoru vliv dále uváděná specifika mimořádně nadaných. Podle Winebrennerové doktorka Sejvalová píše, že mimořádně nadaní žáci:

- „...“
- dávají přednost komplexním a náročným úkolům;
- jsou schopni přenášet své vědomosti do nových situací a řešení problémů“ (Sejvalová, 2004).

Z kapitoly č. 9 dokumentu RVP ZV jsem vybral ke kompetenci k řešení problémů další „specifika mimořádně nadaných žáků:

- ...
- vytváření vlastních postupů řešení úloh, které umožňují kreativitu;
- ...
- záliba v řešení problémových úloh zvláště ve spojitosti s vysokými schopnostmi oboru“ (VÚP Praha, 2005).

Díky výše zmíněným specifikům využívám ve své praxi na OGB toho, že mimořádně nadaní žáci mohou ostatním ukazovat některé z možných cest řešení, přicházet s netradičními postupy a zjišťovat se spolužáky, které metody jsou rychlejší a proč.

Při své výuce a práci s mimořádně nadanými žáky na OGB zjišťuji, že někteří z nich jsou navíc schopni oproti standardům z RVP ZV:

1. dohledávat a vhodně využívat způsoby řešení, které již byly využity;

2. ověřovat a případně zkoumat postupy řešení ze současného pohledu, zda se nedá něco při řešení pozměnit (urychlit, vynechat);
3. pokoušet se o nové přístupy k různým problematikám, zůstat tvůrčí a přijímat ustálené postupy až po vyčerpání všech nápadů.

Po zkušenostech nasbíraných na OGB a GCHD jsem si uvědomil, že je nutné i v hodinách matematiky přispívat k rozvoji kompetence k řešení problémů, a to:

1. podporou motivace – zadání složitého příkladu (nejlépe z nějakého reálného oboru) a postupné objevování matematických postupů k jeho vyřešení;
2. prezentací různých řešení žáků, kdy žáci sami ostatním předvádějí své postupy;
3. objevováním problémů a úloh, pokud žák žádné do hodiny nevnáší;
4. podporou ve vyhledávání potřebné literatury – školní knihovna, externí knihovny, internet atd.;
5. ukazováním různých metod pro řešení složitějších úloh.

V každém předmětu nelze pro mimořádně nadané žáky vymyslet a zadat složitější příklad, kdy ostatní žáci mezitím opakuji již probrané učivo. Mnoho humanitních i přírodovědných předmětů je postaveno na faktech a bez jejich znalosti se žáci nedostanou dál. Matematika však mnohdy nabízí prostor pro hledání vhodných postupů, porovnávání jejich odlišností a vyhodnocování nejjednodušších řešení. V učivu ZŠ se žáci v matematice neseťkávají s žádnými výjimkami, jako je tomu v českém i cizím jazyce, přírodopisu, chemii, fyzice atd. Matematika má pro vnímavé žáky jednoduchou strukturu a návaznost.

4.3.3 Kompetence komunikativní

U rozvíjení této kompetence mívají mimořádně nadaní žáci velké problémy, pokud jsou integrováni jako jedinci a ne jako skupinky do běžných třídy. Při větším počtu mimořádně nadaných žáků si oni sami dokáží lépe uvědomovat potřebné prvky komunikace, aby byli dobře chápáni a zvládli i ostatní lépe vnímat. Podle Winebrennerové doktorka Sejvalová píše, že mimořádně nadaní žáci:

- „...“
- se ptají na choulostivé otázky, vyžadují zdůvodnění, proč se mají věci dělat určitým způsobem;
- odmítají určování práce a příkazy;
- ...
- ovládají třídní diskuse;
- bývají panovační k učitelům i spolužákům“ (Sejvalová, 2004).

Z kapitoly č. 9 dokumentu RVP ZV jsem vybral ke kompetenci komunikativní další „specifika mimořádně nadaných žáků:

- ...
- sklon k perfekcionismu a s tím související způsob komunikace s učiteli, který může být i kontroverzní“ (VÚP Praha, 2005).

Tyto žáky je podle mnou vybraných specifík nutné naučit chápání podstaty dialogu. Mnozí z nich totiž nechápou, že pokud nebudou sami naslouchat, tak se může stát, že nikdo nebude naslouchat jim.

Dále je podle mých zkušeností z OGB a GCHD při jejich komunikaci důležité, aby učitelé kladli důraz na převedení psaného i ústního projevu podle logického sledu mimořádně nadaného žáka do projevu uzpůsobeného podle logického sledu jeho posluchačů. Tito žáci mohou mít naprostý přehled o tom, o čem hovoří či píše, ale posluchači nebo čtenáři ho už mít nemusí. Jejich projevy bývají někdy zkratkovité a urychlované. Velmi dobře se to dá vysvětlit žákům, kteří mají zkušenosti s programováním, kde také musí dodržet jistá pravidla, aby jejich program vůbec počítáč zpracoval a spustil ho.

Žáci „dvojí výjimečnosti“ mohou mít problémy při dialozích a v diskusích s přiměřeností vlastních reakcí. Proto je velmi důležité, aby učitelé měli k těmto žákům velmi individuální přístup a jakékoliv nejasnosti vysvětlovali od prvních příznaků.

Po prostudování klíčové kompetence komunikativní navrhuji její rozšíření jen u žáků, kteří ovládají umění monologů, dialogů i diskusí, o soubory dovedností jako je:

1. řízení diskusí, zpracovávání a hodnocení argumentů druhých;
2. vyhledání shodných znaků v argumentech různých účastníků diskuse;
3. řízení promyšlené účelové jednání zájmové skupiny.

Vzhledem k obecnosti dokumentu ŠVP uvádím mnou navrhované možnosti učitele matematiky bez vztahu ke konkrétnějšímu učivu. Podle mě by i učitel matematiky měl přispívat k rozvoji kompetence komunikativní, a to:

1. přístupem k žákovi jako k řešiteli nebo spoluřešiteli a nemít ho pouze za diváka;
2. svou vhodnou argumentací, kdy se snaží vše přesně popsat a vysvětlit;
3. snahou hledat společně odpovědi se žáky a nestránit se při objevování postupů;
4. vedením diskusí a reflexí žáků, přibíráním pomocníků k moderování diskusí a po čase přenecháváním pozice hlavního moderátora některému z žáků;

5. při prezentacích nebo skupinové práci, kdy žáci sami za sebe nebo za skupinu vystupují v pozici mluvčích.

4.3.4 Kompetence sociální a personální

Při rozvíjení této kompetence je podle mého názoru nutno brát velký zřetel na důležitá specifika podle Winebrennerové z článku doktorky Sejvalové, která píše, že mimořádně nadaní žáci:

- „...“
- mají ohromnou míru energie;
- mají cit pro krásno;
- mívají zvýšený smysl pro spravedlnost, morálku a fair play - zajímají se o globální problémy a vnímají je osobně;
- mají sofistikovaný smysl pro humor;
- ...
- jsou netolerantní k nedokonalosti vůči sobě i ostatním;
- jsou přecitlivělí vůči kritice, snadno se rozpláčí;
- odmítají se podříditi“ (Sejvalová, 2004).

Z kapitoly č. 9 dokumentu RVP ZV jsem pak k této kompetenci vybral ještě některá „specifika mimořádně nadaných žáků:

- ...
- problematický přístup k pravidlům školní práce;
- ...
- malou ochotu ke spolupráci v kolektivu;
- ...
- potřebu projevení a uplatnění znalostí a dovedností ve školním prostředí“ (VÚP Praha, 2005).

Pokud škola pomocí školního psychologa, konzultanta (mentora) nepřipraví mimořádně nadaného žáka na možné reálné situace, bude mít takový člověk, pokud na to nepřijde časem sám, problémy se zařazením do společnosti. Pro tyto děti je velmi důležité, aby se tato kompetence rozvíjela co možná nejvíce a podporovalo se v rámci školy i mimoškolní činnosti hledání dětí, se kterými si budou mít navzájem co sdělit.

Tuto kompetenci není podle mého názoru třeba nijak rozšiřovat. Samotný text RVP ZV je dostačující. Vzhledem ke zkušenosti s lidmi z Centra nadání, kde většina je zároveň členy Mensy ČR, bych zmínil důraz na osobní morálku a zodpovědnost vůči ostatním.

Opět na základě vlastního rozboru kompetence sociální a personální a zkušeností z výuky na OGB si myslím, že i učitel matematiky může přispívat k rozvoji této kompetence, a to:

1. přiměřeným přístupem k žákům podle jejich osobnosti;
2. řešením i na první pohled nepodstatných neshod mezi žáky;
3. vhodnou formou začlenění do skupin tak, aby žáci poznali i užitečnost takovýchto skupin;
4. komunikací se snahou o přiblížení k žákovi samotnému – poznávání jeho světa a způsobu vnímání, postupné vhodné vstupování do jeho světa (zájmy, problémy, humor);
5. postupným objevováním a odhalováním reálného světa žákům – vše není jen černé nebo bílé, a tak ani nelze hodnotit vše extrémně (nutnost hledání kompromisu).

4.3.5 Kompetence občanská a pracovní

Tyto kompetence úzce souvisí s kompetencí sociální a personální a vzhledem k tomu, že většina mimořádně nadaných žije ve svém vlastním světě, je úroveň naznačená v RVP ZV dostačující i pro tyto jedince.

4.4 Učební osnovy

V této části mají být rozepsány jednotlivé vzdělávací oblasti, vzdělávací obory i vzdělávací předměty. Vzhledem k vytváření pojmové mapy u mimořádně nadaných dětí bych ze své praxe na OGB nedoporučoval vytváření propojených vzdělávacích oborů, jak to umožňuje RVP ZV, jelikož tito žáci mají rádi přesně uspořádané vědomosti, které si sice propojují, ale je pro ně lepší přijímat je odděleně ve vzdělávacích předmětech. Z toho důvodu by vzdělávací oblast Matematika a její aplikace měla být vyučována hlavně ve vzdělávacím předmětu Matematika. Pochopitelně však je dobré promyslet provázanost s ostatními předměty, a využívat tak právě nabývaných znalostí žáků a naopak připravovat žáky na využitelnost poznatků z matematiky.

Škola si může vybrat, zda uvede i v charakteristice předmětu rozvoj jednotlivých klíčových kompetencí pomocí matematiky, specifické vzdělávací a výchovné strategie a výukové metody pro žáky mimořádně nadané, nebo zda to přiřadí do kapitol, jako je tomu

v této práci. Možná by nebylo špatné rozvést obecnou rovinu v příslušných částech ŠVP a k jednotlivým předmětům doplnit konkrétnější zpracování. Já jsem přiřadil návrhy pro matematiku k částem ŠVP pro lepší přehlednost práce.

4.4.1 Tematický okruh, výstupy, učivo

Pro konkrétnější demonstraci jsem si vybral tematický okruh Závislosti, vztahy a práce s daty. Mnou níže zpracovaná část osnov předmětu Matematika našla uplatnění i v současně vznikajícím ŠVP OGB. Stejně tak jako některé podněty a návrhy, které uvádím v této diplomové práci.

V textu RVP ZV se v úvodu kapitoly Matematika a její aplikace hovoří o práci na počítačích. „Tyto změny a závislosti žáci analyzují ... nebo je podle možností modelují s využitím vhodného počítačového software nebo grafických kalkulátorů“ (VÚP Praha, 2005). V tomto směru je velmi alarmující označovat modelování závislostí na počítačích jako variantu závislou na možnostech (pravděpodobně školy). Pokud škola má naučit vyhledat, vyhodnotit a zpracovat data, je nezbytné, aby to žáky naučila i na počítačích.

Do tohoto tematického okruhu spadá statistické šetření. Toho se dá využít velmi prospěšně pro třídu nebo školu, kdy žáci provedou svá šetření, která mohou obsahovat autoevaluační prvky. Důležitou součástí bude pak také prezentace, kdy díky předmětům, jako je informatika, výtvarná výchova, mediální výchova, by žáci měli být schopni předvést své výsledky a závěry.

Pro přehlednost autoři ŠVP využívají většinou tabulek. Stejný způsob jsem zvolil i já, kdy jsem kromě výstupů a učiva přidal do tabulky tzv. aktivní slovesa a aktivní práci žáků. Téma Závislosti a data je většinou zařazeno do 8. ročníků ZŠ a téma Funkce většinou učitelé zařazují do tematických plánů 9. ročníků ZŠ.

V tabulce je učivo rozšířeno oproti RVP ZV jen o vážený průměr, modus a medián. Školy, které využívají k lepší komunikaci s rodiči a žáky internetové rozhraní www.skolaonline.cz, by měly své žáky seznámit s váženým průměrem, protože s ním pracuje právě hodnotící systém serveru. Tabele učiva a výstupů by měla být jednotná pro všechny žáky a rozdíly ve vzdělávání nadaných by se měly odrazit ve vyučovacích metodách. Nadaný žák totiž může mít takové zájmy, které ani rozšiřující učivo nemusí nabízet, a tak je vhodnější u něj rozvíjet témata, která chce on sám.

téma	výstupy	aktivní slovesa	aktivní práce žáků	učivo
závislosti a data	vyhledává, vyhodnocuje a zpracovává data	vyhledává	uvede příklady, kde všude se s daty může setkat a proč je dobré se v nich orientovat (ví, v čem mu to prospěje)	příklady závislostí z praktického života a jejich vlastnosti
			dokáže vyhledat a shromáždit data z novin, časopisů a na internetu (dokáže číst v tabulkách a grafech)	pravoúhlá soustava souřadnic, nákresy, schémata, diagramy, grafy, tabulky
		zpracovává	dokáže nalezená data přehledně zpracovat písemně i elektronicky do tabulky	nákresy, schémata, diagramy (sloupcové a kruhové), grafy, tabulky; znak, jednotka, četnost (i v procentech), statistický soubor, aritmetický průměr, vážený průměr, modus, medián , statistické šetření
	vyhodnocuje, prezentuje	dokáže nalezená a zpracovaná data vyhodnotit a prezentovat písemně i elektronicky (MS Excel, MS PowerPoint)		
	porovnává soubory dat	porovnává		
	vyhledává, vyhodnocuje a zpracovává data	vede projekt	provede prospěšné statistické šetření ve třídě nebo ve škole	statistické šetření
funkce	vyjádří funkční vztah tabulkou, rovnicí, grafem	vyjadřuje	dokáže určit ze zadání proměnnou, závislou proměnnou, zapsat předpis lineární funkce a sestrojít graf	proměnná, závislá proměnná, zápis do tabulky, zápis předpisu lineární funkce, sestrojení grafu
		určuje	zná význam a umí určit: definiční obor, obor funkce, vlastnosti funkce	definiční obor, obor hodnot, základní vlastnosti funkce
	určuje vztah přímé anebo nepřímé úměrnosti	určuje	dokáže určit ze slovní úlohy proměnnou, závislou proměnnou a jejich vztah; vymyslí i příklad z praktického života a zapíše jej	předpis a graf přímé i nepřímé úměrnosti
funkce	matematizuje jednoduché reálné situace s využitím funkčních vztahů	matematizuje	dokáže určit ze slovní úlohy proměnnou, závislou proměnnou a jejich vztah; vymyslí nějakou závislost z praktického života a zapíše ji	zápis slovních úloh a příkladů z praxe s užitím lineárních funkcí

4.5 Výchovné a vzdělávací strategie, vyučovací metody

V této části by škola měla podle mého názoru uvést kromě výchovných a vzdělávacích strategií a výukových metod pro běžné žáky i specifické přístupy k mimořádně nadaným žákům.

Již Jan Ámos Komenský říkal: „Uč tomu, čemu třeba učit, ale tak, že se žák sám o věc pokouší.“ Nevím, jestli to je současným odborným pojetím definic ve vzdělávání nebo časem, který od dob Komenského uplynul, ale to, co je skryto v jeho jednoduché větě, nacházíme v pedagogickém konstruktivismu, což „je pedagogický proud, který klade důraz na procesy objevování, rozšiřování a přetváření poznávacích struktur (obrazů světa) v procesu učení. Poznávání se děje konstruováním tak, že fragmenty nových informací si poznávající subjekt řadí do již existujících smysluplných struktur. Tomu jsou přizpůsobeny i didaktické postupy“ (Buryánek, 2005). Proč něco říkat jednoduše, když to jde složitě.

Veškeré strategie a metody mají rozvíjet žákovy kompetence. Učivo má být pouze jedním z prostředků. Profesor Kuřina se pozastavuje nejen ve svých člancích nad pojetím školy s příchodem RVP ZV, kdy žáci budou ovládat soubory dovedností, aby něčeho dosáhli, ale nemusejí už být vybaveni znalostmi. Představte si návštěvu u čerstvě vystudovaného zubaře, který by sice neznal všechny postupy, ale než by vás začal vrtat a dělat vám plombu, tak by si díky vysoké úrovni kompetence k řešení problémů vše potřebné rychle nastudoval (kompetence k učení) a pomocí své zručnosti (kompetence pracovní) by pak dobře opravil váš zub.

Je velmi nešťastné, že MŠMT, IPPP i VÚP Praha spoléhá na učitele, že dokáží intuitivně pracovat s mimořádně nadaným žákem. Dali by lidé auto do servisu, když by jim tam řekli, že na tuto značku specializovaní nejsou, ale mají automechaniky, kteří to intuitivně dokáží? Problém je ten, že dítě ve věku 2. stupně ZŠ do školy musí a setkává se s učiteli různé úrovně. Domácí vzdělávání je možné jen u dítěte ve věku 1. stupně ZŠ.

V této části shrnu možné vzdělávací a výchovné strategie a výukové metody, které by podle mých závěrů ze studia materiálů, konzultací a zkušeností z OGB a GCHD měla zařadit každá škola, která chce mít ŠVP pro integrované mimořádně nadané žáky.

Do ŠVP bych zařadil následující výchovné a vzdělávací strategie školy.

1. DVPP.

DVPP bych zařadil z toho důvodu, že můžeme mít sebelepší metodu, ale pokud není dobře aplikovaná, tak se nedosáhne požadovaných výsledků. Nabídka je v současné době natolik široká, že by učitelům měli se zúžením výběru pomáhat jejich nadřazení na základě doporučení a ohlasů od absolventů těchto kurzů. Za DVPP je sice považována oficiální nabídka akreditovaných kurzů, ale myslím, že jakékoliv vzdělávání ve svém oboru a pedagogicko-psychologickém modulu je velmi přínosné.

Z hlediska matematiky lze uvést několik organizací, které pořádají kvalitní kurzy:

- Svaz učitelů matematiky;
- Přátelé angažovaného učení;
- Step by step;
- Tvořivá škola.

2. Absolvování teambuildingového programu.

Nejdříve by měl takový program proběhnout pro pedagogický sbor a dále pro každou třídu zvlášť. Teambuildingový program si zařazuje do svých aktivit již mnoho škol, ale většinou je realizován jen pro třídní kolektivy a málokdy pro pedagogický sbor. Pro klima celé školy by pak bylo třeba po programu pro zmíněné skupiny udělat další takové akce i pro namíchané skupiny (starší a mladší žáci, učitelé). Teambuilding využívá velmi důkladně prožitkové pedagogiky (učení prožitkem) a podle cílové skupiny je postaven na různých činnostních aktivitách. Pro lepší výsledek takového programu je žádoucí, aby byli všichni účastníci – jak žáci, tak učitelé. Organizátory by měli být lidé z vnějšího prostředí. Pokud škola nemá peníze na zaplacení profesionální organizace, tak má možnost ve spolupráci s jinými školami vytvořit a nechat vyškolit tým, který tuto práci zvládne a přitom „domácí“ učitelé nebudou muset být mezi organizátory.

Tento program velmi pomáhá svým zaměřením k vytvoření dobrého klimatu jak v jednotlivých třídách, tak v celé škole. Jsou v něm zařazeny týmové aktivity, které podporují soudržnost a toleranci, odkrývají vlastnosti, které na první pohled nejsou vidět, jsou založeny na pestré škále dovedností, a tak každý člen týmu najde uplatnění a pochopení ostatních. Což je velmi podstatné u integrovaných mimořádně nadaných žáků. Díky teambuildingu se velké množství kolektivů zlepšilo ve vzájemné komunikaci, tolerantnosti a skupinové práci. Do jeho náplně kromě fyzických aktivit bývají zařazeny i intelektuální úkoly pro skupinu.

Z hlediska matematiky lze do teambuildingového programu zařadit tyto aktivity:

- logické hádanky;
- hlavolamy;
- algebrogramy;
- domino, pentamino;
- hádanky založené na geometrii (skládání a dělení obrazců, tangramy);
- doplňování číselných řad;
- magické obrazce a mnoho dalších, které se dají stáhnout nebo zobrazit např. z url: <http://mfweb.wz.cz/ulohy/index.htm>.

Podobné složení programu jako u teambuildingových aktivit je možné nabídnout pro společné akce rodičů, žáků a učitelů v prostorách školy.

3. Nabídnutí celodenní péče.

Po skončení hlavních bloků výuky pokračují nepovinné předměty a kroužky. Tato strategie je vcelku běžná a na většině škol je i dostatečně široká nabídka. Pro mimořádně nadané žáky však přesto mohou někdy chybět pro ně zajímavé aktivity.

Jedním z dobrých řešení je vznik herních klubů pod Mensou ČR, kde je však důležité, kdo tento klub vede a zda ho vede ve prospěch dětí. Narážím na problém, kdy na OGB zřízeném přímo Mensou ČR takový klub spíše skomírá.

Dalším z řešení, se kterým jsem se ještě nesešel, je pro mimořádně nadané žáky vytvořit zájmový kroužek založený na jedné z výukových metod, a to na otevřené volbě žáka, kdy vedoucí kroužku bude mít připraveny materiály a aktivity k oblastem s kontakty na odborníky a jejich pracoviště, ale zaměření kroužku pak bude záležet na volbě žáků. Úroveň však musí garantovat opravdu odborníci, aby byl takový kroužek vůbec přínosem. Činnost by byla řízena žáky, kteří by i určovali, jak dlouho se budou danému tématu věnovat, jaké přidružené obory je budou zajímat dál, do jaké hloubky se budou daným tématem zabývat.

Z matematické oblasti by mohlo být pro mimořádně nadané žáky na 2. stupni ZŠ zajímavé:

- aplikovat výrokovou logiku do programování nebo naopak z programování vyvodit využívanou výrokovou logiku;
- vyhledávat využití předpisů funkcí v různých oborech lidské činnosti;
- zobrazování těles, modelování předmětů, tvorba 3D obrázků.

4. Umožnění široké volby volitelných předmětů.

U této možnosti bych zmínil negativní zkušenost, že školy mají disponibilní časovou dotaci, ale že pokud má škola něco i naučit, tak některé předměty ke své realizaci potřebují více hodin, než je jejich minimální časová dotace, a ze široké nabídky se pak stává velmi úzká možnost v podobě jedné, maximálně dvou hodin volitelných předmětů. Příkladem takového předmětu je pro současný svět potřebná Informační a komunikační technologie, kdy jedna hodina na týden v jednom roce 2. stupně ZŠ je poněkud absurdní dotace. Vždyť počítačem je dnes vybaveno skoro každé pracoviště v různých oborech lidské činnosti.

Do nabídky volitelných předmětů mohou učitelé matematiky zařadit:

- předmět Netradiční úlohy, kde mohou být realizovány aktivity, jako jsem je uvedl v teambuildingu;
- předmět Soutěžní úlohy, který mnozí nadaní a talentovaní přivítají, jelikož rádi řeší složitější úlohy.

5. Aplikování vnitřní i vnější diferenciaci.

Tato vzdělávací strategie je opět prospěšná pro všechny zúčastněné, a tedy i pro mimořádně nadané žáky, kteří navíc při vnější diferenciaci více tříd se mohou sejit ve své skupině se stejně zaměřenými žáky.

Vnější diferenciaci se dá využít pro výuku matematiky při spojení paralelních tříd v ročníku. Myslím si, že je velmi důležité, aby rozdělení skupin nebylo konečné, jak tomu často bývá, ale aby žáci mohli případně přecházet.

Vnitřní diferenciaci neznamena pouze zadání problémové úlohy pro mimořádně nadané. Autoři knížky Efektivní učení ve škole uvádějí: „Vytvořte ve třídě centra učebních aktivit, jimiž žáci v průběhu dne procházejí, a získávají tak rozdílné učební zkušenosti. Koncept center je možné odvozovat od pojetí mnoha inteligencí, které v širší známost uvedl zejména Howard Gardner“ (Mezinárodní vzdělávací akademie / UNESCO, 2005).

6. Nabídka konzultanta pro mimořádně nadané žáky.

„Konzultant: expert, který je průvodcem a spolupracovníkem žáka v určité oblasti zájmu. Může jím být např. třídní učitel, asistent nebo rodič. Konzultanty (mentory) může také poskytnout blízka univerzita“ (Vondráková, 2001).

Zde může učitel matematiky, který není třídním učitelem, pomoci právě tím, že se stane oním konzultantem (mentorem) a bude žákovi pomáhat v hodinách matematiky, kde během hodin zaměřených na opakování bude moci žák pracovat na problémech, jenž ho zajímají, nebo místo takových hodin může jít do studovny školy či případně se věnovat projektům typu TALNET. Aby učitel splnil i funkci konzultanta, tak by si během hodiny

měl najít takový způsob komunikace s nadaným žákem, aniž by narušili průběh hodiny ostatním. Dobrým konzultantem by byl učitel, který si i ve svém volnu dokáže najít čas pro zájmy svěřeného žáka a zvládne zprostředkovávat schůzky s odborníky a návštěvy na speciálních pracovištích.

7. Podpora IT.

Ve vzdělávání mimořádně nadaných velmi může pomoci tato podpora, jelikož se díky ní dá vhodně využívat vnitřní diferenciaci, kdy učitel může pomocí různých aktivit, např. java aplikací z url: <http://www.walter-fendt.de/m11e/> nastavit různou úroveň úloh pro své žáky. Dalším pomocníkem mohou být internetové stránky odkazující na ostatní, jako je tomu na internetových stránkách ZŠ Kadaň, kde mají na <http://www.matemat.wz.cz/odkazy.htm> rozcestník s matematickými odkazy.

8. Sebevzdělávání učitelů.

To nevztahuji teď ke kurzům DVPP, ale myslím tím vyhledávání nových informací v oboru, využívání nových metod, a tím nemyslím kooperativní ani skupinovou výuku, protože to jsou již řadu let známé metody, ale vyhledávání článků o používání metod, jako je např. na url: <http://varianty.cz/download/doc/texts/21.pdf>.

Do ŠVP bych zařadil následující výukové metody.

1. Teambuildingové pojetí výuky.

Protože to může být zároveň jedna z nejvíce pestrých komplexních metod, která díky zaměření činností využívá mnoho dalších dílčích metod. Ukázkou aktivit, které lze z matematiky zařadit, jsem již uvedl.

2. Interaktivní výuka.

Podle Buryánka je interaktivní výuka „edukační proces, který probíhá za spoluúčasti pedagogů a studentů. Jejich vztah je založen na principu partnerství a spolupráce. Student je aktivním subjektem, který má vliv na průběh a podobu tohoto procesu.

...

Obecné zásady interaktivní výuky:

- podporujte tvůrčí atmosféru ve třídě;
- podněcujte k vyjádření vlastních názorů a myšlenek;
- dávejte pozitivní zpětnou vazbu na každé chování, které směřuje k cíli;
- vytvářejte pocit zodpovědnosti za společný úkol;
- dbejte, aby se všichni zapojili, aby měl každý prostor k sebevyjádření;

- při komentování dílčích výsledků užívejte nehodnotící, deskriptivní jazyk (např. místo „Nejste schopni pochopit, co se po vás chce.“ raději „V tomto úkolu jste se odklonili od zadání.“);
- diskuse začínějte s tím, co je všem důvěrně známo, k čemu má každý co říct;
- formulujte aktuální a přitažlivá témata, uvádějte příklady ze známého prostředí;
- zadávejte stručně, jasně a konkrétně formulované úkoly;
- přesvědčujte se, zda v každé fázi všichni vědí, co mají dělat;
- neútkejte od konfliktu, nuťte k vyjasňování kontroverzních stanovisek;
- věnujte dostatek času reflexi dokončených aktivit“ (Buryánek, 2005).

3. Brainstorming.

Mimořádně nadané děti jsou často v zajetí svého jediného způsobu, a tak by bylo vhodné je podporovat v rozvíjení počtu nápadů, kterým se pak mohou věnovat.

4. Projektová výuka.

Tato metoda je již docela běžná, proto bych zmínil jen specifikum, které využívám při své výuce. Osvědčilo se mi při rozdělování žáků střídat sestavení skupin (intelektově heterogenní skupiny a intelektově homogenní skupiny). V intelektově heterogenní skupině si mimořádně nadaný žák vyzkouší roli, kdy vývoj a zpracování projektu se může odvíjet přímo od něj. Naopak v intelektově homogenní skupině se mohou mimořádně nadaní žáci pustit i do obtížnějších projektů, které by sami nebo s méně nadanými nezvládli.

5. Práce s chybou.

Mimořádně nadaní žáci bývají perfekcionisté, a pokud udělají chybu, jsou schopni „zničit“ celé řešení, ač může být postup správný, a mohli se dopustit jen numerické chyby. U běžných žáků znamená práce s chybou poněkud něco jiného. Učitel se snaží naučit žáky, že chybný výsledek není konec práce, ale má být impulsem k pokusu o nové řešení a hledání nového způsobu řešení. Mimořádně nadaným žákům není třeba vysvětlovat, že se mohou pokusit o nové řešení, protože mívají často dostatek vnitřní motivace, aby úlohu řešili až do zdárného konce. Je však nutné je naučit šetřit vlastními silami, protože chybný výsledek u těchto žáků většinou neznamená chybný postup, ale opomenutí nějakého kroku. Takže u těchto žáků je důležité se snažit o odstranění afektu z chybného výsledku, a zabránit tak ničení již hotové práce, ve které může být jen drobná chyba. Zároveň je tyto žáky nutné naučit, že pokud jejich způsob řešení nevede stále k správnému výsledku, tak je vhodné se zamyslet nad pohledem na úlohu.

6. Kritické myšlení.

Tuto metodu mimořádně nadaní žáci intuitivně již využívají. Jejich přístup k problémům, objevování souvislostí, odolávání nátlaku je pro ně přirozený. U těchto žáků se ale nesmí opomenout rozvoj vnímání a hodnocení dění kolem nich, aby dokázali vidět věci z více pohledů, než jen z toho svého. Proto by integrace mimořádně nadaného žáka neměla v matematice spočívat jen v zadávání složitějších a problémových úloh, kdy třída pracuje na základním učivu, a mimořádně nadaný žák pak nemívá možnost poznávat a třídit názory druhých, diskutovat s nimi a činit si závěry.

7. Intuitivní metodika.

„Intuitivní metodika umožňuje spontánní duchovní postižení problémů a jejich řešení. Řešení problémů není založeno na znalosti nebo zkušenosti, ale dochází k němu na základě pocitů, „vnitřních vnuknutí“. ... Pomocí cíleného uplatnění intuitivních metod účastníci jednak poznávají nové věci o sobě a o svém rozpoložení, jednak získávají také přístupy k dosud neznámým mechanismům řešení tím, že se učí pozorněji naslouchat svým vnitřním hlasům a účelně jich využívat při zpracování problémů. Intuitivní metodika je podporována hudbou a obrazy.

Metody:

- meditace;
- vizualizace (studenti se pohodlně usadí a učitel je provádí tichým hlasem představami na příjemné téma);
- relaxační poslech hudby.

Zdroj: upraveno podle Belz, H.- Siegrist, M.: Klíčové kompetence a jejich rozvíjení. Praha 2001“ (Varianty, 2005).

Využití metod, jako vizualizace, se v matematice může zdát poněkud nereálné, ale mohlo by velmi pomáhat při rozvíjení představivosti vhodnou kombinací s modely těles a prostoru.

4.6 Hodnocení žáků a autoevaluace školy

4.6.1 Hodnocení žáků

Mimořádně nadaní žáci mívají problém při vyrovnání se s vlastními nedostatky, proto by mělo být hodnocení těchto žáků spíše na základě slovního hodnocení. Pokud škola má jiný způsob hodnocení, měla by pro tyto žáky udělat výjimku. Slovní hodnocení oproti známce lépe odhalí žakovy silné a slabé stránky v předmětu. Zároveň mu i lépe vysvětlí

možnosti nápravy, což mimořádně nadaní žáci na první pohled možná odmítají, ale dokáží přesto na nápravě zapracovat na rozdíl od mnohým svým vrstevníkům.

4.6.2 Autoevaluace školy

Při autoevaluaci školy by měli mít žáci možnost se vyjádřit k otázkám sledujícím kvalitu učitelů a výuky jednotlivých předmětů. Aby se dalo využít získaných odpovědí, měla by být vždy zahrnuta otázka na zjištění vztahu k danému učiteli a předmětu. Jiná měřítko kvality bude mít žák se zájmem o předmět a jiné žák bez zájmu.

Jelikož je mnoho otázek kolem socializace mimořádně nadaných dětí, měla by škola při autoevaluaci zjišťovat vztahy mezi všemi žáky, zda jsou k sobě dostatečně tolerantní a jak se mezi sebou vnímají intelektově nadaní a běžní žáci.

Mimořádně nadaní žáci by měli mít navíc možnost hodnotit:

- úroveň specifických podmínek na škole;
- využití těchto podmínek učiteli i samotnými žáky;
- způsob obohacování učiva.

5 Závěry

Dokument RVP ZV jako celek (včetně Manuálu) hovoří o vzdělávání mimořádně nadaných dětí pouze okrajově a definuje spíše obecnou rovinu tohoto vzdělávání. Neklade žádné nároky na rozšíření klíčových kompetencí a očekávaných výstupů, učení dovedností a hlavně rozšíření rozsahu a hloubky doporučeného učiva. Pro jednotlivé žáky najdeme řešení pomocí IVP a schopných pedagogů dané školy. IVP pak nikterak nemusí korespondovat se samotným ŠVP dané školy.

Dále podle mých zjištění v RVP ZV, jeho Manuálu, na www.rvp.cz, VÚP Praha a IPPP nenajdeme pomoc při konkrétním řešení tvorby ŠVP pro větší množství mimořádně nadaných žáků v jedné třídě, pro celé takto zaměřené třídy (třídy s rozšířenou výukou jazyků, matematiky, tělesné výchovy atd.) nebo pro celou školu, která by se chtěla věnovat takovým žákům.

Při sestavování ŠVP s ohledem na mimořádně nadané děti jsou učitelé odkázáni na sebe, své kolegy a případnou pomoc od škol, které pracují s takovými dětmi již déle. Kromě škol totiž nikdo problematiku se sestavováním ŠVP v praxi neřeší, a tak se dají od institucí zabývajících se mimořádně nadanými získat jen obecné informace pro ŠVP, ale konkrétnější náplň je na učitelích samotných.

Proto jsem se chtěl ve své práci pokusit o sestavení konkrétnějších částí ŠVP, které by uváděly možnou integraci mimořádně nadaných žáků. Tento problém totiž řeší v současné době asi nejvíce ZŠ. Po prostudování rozsáhlých dokumentů (RVP ZV, Manuál, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy hlavního města Prahy) jsem absolvoval schůzky s kompetentními osobami z MŠMT, VÚP Praha a IPPP. Od nich jsem zjistil, jaký směr prosazuje státní politika v oblasti vzdělávání mimořádně nadaných. Jedná se o integrační model. Segregovaný model vzdělávání sice je povolen, ale zároveň není státem finančně podporován ve státním školství. Dále jsem se setkal s několika pedagogickými a psychologickými odborníky zaměřených na tuto oblast (doktorkou Laznibatovou, doktorkou Vondrákovou, doktorkou Paucovou, doktorkou Strobachovou). Při analýze ŠVP několika škol jsem zjistil, že většina z nich je napsána spíše v obecné rovině a nepouští se příliš do konkretizace rozšiřujícího učiva, nadstandardních metod a forem práce. Při setkání s některými autory ŠVP jsem zjistil, že to je hlavně kvůli obavě, aby škola splnila, co do svého ŠVP uvedla, jelikož Česká školní inspekce bude kontrolovat

školu právě ve srovnání s jejich ŠVP. Proto jsem také upustil od konkretizace rozšířeného učiva, metod a forem práce, protože by to nenašlo v žádném ŠVP uplatnění.

Snažil jsem se tedy přiblížit problematiku vzdělávání mimořádně nadaných nejen pro autory ŠVP. Dále jsem se pokusil vytvořit konkrétnější návrhy zpracování jednotlivých částí ŠVP. Podle svého zjištění jsem došel k následujícím závěrům, které by měly navést příslušné odborníky a instituce k zamyšlení.

Vyhláška č. 73/2005 Sb. neumožňuje pro účelné získání finančních prostředků svobodnou volbu odborníka, který bude diagnostikovat a pečovat o mimořádně nadané dítě ve spolupráci se školou. Musí to být totiž zaměstnanec školského poradenského zařízení, což jsou dnes jen zaměstnanci státem či krajem zřízených poraden.

Vyhláška č. 73/2005 Sb. hovoří o „využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, didaktických materiálů“ (MŠMT, 2005). Nic z výše uvedeného není podle mého zjištění státem (MŠMT, IPPP) přesně zdokumentováno, propagováno, natož uplatňováno. Vše se ponechává na tvorbě samotných pedagogů a NNO.

Žádná fakulta vysokých škol a univerzit nenabízí dostatečné vzdělání budoucím pedagogům a psychologům v oblasti mimořádně nadaných dětí.

Pro tvorbu ŠVP jsem navrhl několik konkrétnějších úprav, které počítají s integrací mimořádně nadaných žáků.

V charakteristice školy je žádoucí uvést:

- konkrétní nadstandardní prostorové i materiální vybavení;
- detailnější popis stavu kvalifikovanosti pedagogického sboru s ohledem na mimořádně nadané žáky a DVPP v této oblasti;
- veškeré partnery školy (PPP, NNO, odborníci a specializovaná pracoviště, zahraniční a tuzemské školy, rodiče) s přesným popisem zaměření a způsobů spolupráce s nimi.

Z mého pohledu je nejdůležitějším bodem charakteristiky ŠVP „Zabezpečení výuky mimořádně nadaných žáků“. V něm navrhuji se konkrétněji věnovat způsobům samotné organizace výuky - jak probíhají jednotlivé fáze práce s žáky (diagnostika, vypracování plánu, sledování, vyhodnocování a následné upravování), jakou formou s nimi škola pracuje (odpovědné osoby, odborná pracoviště).

U klíčových kompetencí jsem oproti RVP ZV a Manuálu:

- upozornil na specifika mimořádně nadaných žáků týkající se jednotlivých kompetencí;

- navrhl možné rozšíření dané kompetence;
- ukázal možnosti učitele matematiky při jejich rozvoji.

V části věnované učebním osnovám jsem naznačil možné zařazení konkrétních změn pro vzdělávání mimořádně nadaných žáků do různých částí ŠVP podle uvážení jeho autorů. U tabulace očekávaných výstupů, témat a učiva jsem došel k názoru, že rozšiřující učivo je lepší neuvádět, protože nadání žáka může být orientováno i mimo učivo vyučovaných předmětů.

Dále jsem se snažil vytvořit seznam vhodných vzdělávacích a výchovných strategií a výukových metod pro školy, které se chtějí mimořádně nadaným dětem věnovat. U metod i strategií jsem uvedl některé náměty pro učitele matematiky.

V poslední části Hodnocení žáků a autoevaluace školy jsem zmínil body, které by kvůli mimořádně nadaným žákům měly být zahrnuty.

Seznam použitých zkratek

Cermat	Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání
ČR	Česká republika
DVPP	dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků
ECHA	European Council for High Ability
FZŠ	fakultní základní škola
GCHD	Gymnázium Christiana Dopplera
IVDMR	Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny
IPPP	Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR
IT	informační technologie
Manuál	Manuálu pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MU	Masarykova univerzita v Brně
NIDM	Národní institut dětí a mládeže
NNO	Nevládní nezisková organizace
odbor 22 MŠMT	Odbor předškolního, základního a základního uměleckého vzdělávání MŠMT
odbor 23 MŠMT	Odbor středního a vyššího odborného vzdělávání
odbor 24 MŠMT	Odbor speciálního vzdělávání a institucionální výchovy
OGB	Osmileté gymnázium Bud'ánka, o.p.s.
PPP	pedagogicko-psychologická poradna
RVP ZV	rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SPUCH	specifické poruchy učení a chování
STaN-ECHA	Společnost pro talent a nadání - ECHA
ŠVP	školní vzdělávací program
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VÚP Praha	Výzkumný ústav pedagogický v Praze
WCGTC	World Council for Gifted and Talented Children
ZŠ	základní škola

Seznam literatury

- BURYÁNEK, J. *Interaktivní metody výuky* [online]. 25.8.2005 [cit. 2007-4-8]. URL: <http://www.varianty.cz/download/doc/texts/36.pdf>
- FOŘTÍK, V. *Forťtíkuv seznam - Kritéria* [online]. ©2007, poslední aktualizace: 2007 [cit. 2007-3-15]. Dostupné z: <http://www.centrumnadani.cz/fortikuv-seznam/kriteria.html>
- FOŘTÍKOVÁ, J. *Centrum nadání - Představujeme občanské sdružení Centrum nadání* [online]. ©2007, poslední aktualizace: 2007 [cit. 2007-3-12]. Dostupné z: <http://www.centrumnadani.cz/centrum-nadani.html>
- GYMNÁZIUM, TŘÍDA KAPITÁNA JAROŠE 14. *ŠVP Osmileté studium s matematickou profilací* [online]. 2006, poslední aktualizace: 4.9. 2006 [cit. 2007-4-2]. URL: <http://www.jaroska.cz/files/svp8m.zip>
- KOTÁSEK, J. *Bílá kniha po pěti letech* [online]. 13.10.2006 [cit. 2007-2-11]. URL: <http://ucitelske-listy.ceskaskola.cz/Ucitelskelisty/AR.asp?ARI=102801&CAI=2147>
- LAZNIBATOVÁ, J. *Projekt alternatívnej starostlivosti o nadané deti* [online]. 2002, poslední aktualizace: 2005 [cit. 2007-4-5]. URL: www.pentainvestments.com/files/ts-21_09_06/TS-priloha-skola.doc
- LAZNIBATOVÁ, J. *Nadané dieťa jeho vývin, vzdelavanie a podporovanie*. Bratislava: IRIS, 2001. ISBN 80-88778-32-8
- MEZINÁRODNÍ AKADEMIE VZDĚLÁVÁNÍ / UNESCO. *Efektivní učení ve škole*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-556-3

- MHMP. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v hlavním městě Praze* [online]. 3.4.2006, poslední aktualizace: 4.4. 2006 [cit. 2007-2-20]. URL: [http://www.praha-mesto.cz/\(vebmsx55og5s0zr2znot4mi3\)/files/=39979/Dlouhodob%c3%bd_z%c3%a1m%c4%9br_HMP_2006-2008.pdf](http://www.praha-mesto.cz/(vebmsx55og5s0zr2znot4mi3)/files/=39979/Dlouhodob%c3%bd_z%c3%a1m%c4%9br_HMP_2006-2008.pdf)
- MÖNKES, F.J.; YPENBURG, I.H. *Nadané dítě*. Praha: GRADA, 2002. ISBN 80-247-0445-5
- MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: ÚIV, 2001. ISBN 80-211-0372-8
- MŠMT. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky* [online]. 16.3.2005a, poslední aktualizace: 24.11.2006 [cit. 2007-2-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-ceske-republiky>
- MŠMT. *Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných* [online]. 15.2.2005b, poslední aktualizace: 16.2.2005 [cit. 2007-3-9]. URL: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/sb020_05.pdf
- MŠMT. *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. 10.11.2004, poslední aktualizace: 19.11. 2004. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/Files/Predpisy1/sb190-04.pdf>
- NIDM. *Výroční zpráva 2005* [online]. 7.7.2006, poslední aktualizace: 7.7.2006 [cit. 2007-3-13]. URL: http://www.nidm.cz/prilohy/vyrocní_zprava_2005.pdf
- ROSECKÁ, Z. *Malá didaktika činnostního učení*. Brno: Tvořivá škola, 2006. ISBN 80-903397-2-7
- SEJVALOVÁ, J. *Klíčové teorie nadání a jejich aplikace v práci s mimořádně nadanými žáky* [online]. 30. 6. 2004. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/clanek/112/19>

SPOLUPRÁCE 2005. *Katalog vzdělávacích programů: nevládních organizací*. Praha: AISIS, 2005.

ÚIV. *Hlavní závěry projektu Rychlá šetření 2/2006* [online]. 1.8.2006 [cit. 2007-2-10]. Dostupné z: <http://www.uiv.cz/soubor/2342>

VARIANTY. *Moderní výukové metody* [online]. 30.8.2005 [cit. 2007-4-12]. URL: <http://varianty.cz/download/doc/texts/22.pdf>

VONDRÁKOVÁ, E. *Koncepce péče o nadané děti a žáky v ČR*. 2001 (viz. Příloha 2)

VÚP PRAHA. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: VÚP Praha, 2007. ISBN 978-80-87000-07-6

VÚP PRAHA. *Manuálu pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání*. Praha: VÚP Praha, 2006. ISBN 80-87000-03-X

VÚP PRAHA. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP Praha, 2005. ISBN 80-87000-02-1

ZAPLETALOVÁ, J. *Péče o nadané žáky – Zkrácená verze dokumentu Koncepce péče o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních*. 2004 [online]. 18.5.2004, poslední aktualizace: 18.5.2004 [cit. 2007-3-18]. Dostupné z: http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=20&rok=04&odkaz=pece.htm

ZŠ Londýnská. *Svobodná základní škola* [online]. 23.8.2005, poslední aktualizace: 23.8.2006 [cit. 2007-2-7]. URL: <http://www.londynska.cz/svp0405.doc>

ZŠ Vrané nad Vltavou. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami včetně žáků mimořádně nadaných* [online]. Poslední aktualizace: 29. srpna 2006 [cit. 2007-2-7]. Dostupné z: <http://www.zsvrane.cz/oskole.php?s=vzspec>

PŘÍLOHY I

PŘÍLOHY

Deklarace práv nadaných dětí v systému vzdělávání podle NACAC – National Association for Gifted Children

- Nadané dítě má právo být podporováno prostřednictvím individuálních vzdělávacích plánů ve vyučování, školních i mimoškolních aktivitách, kdykoliv dítě vyjeví vliv nadání na své učení a osobní profítoval z těchto zkušeností.
- Nadané dítě má právo být nasměřováno a stimulováno ve vzdělávacím a mimoškolním dění během některých částí vyučování tak, aby mohlo být podporováno, pokračováno a stimulováno.
- Nadané dítě má právo být vyučováno a stimulováno různými jazyky, kulturami, náboženstvími, vědami, uměními, sporty, uměními, výtvarnými uměními a dalšími oblastmi.
- Nadané dítě má právo na předkládání nových, praktických, kreativních a inovativních řešení bez ohledu na množství zadaných úkolů a otázek, ve kterém je dítě umístěno.
- Nadané dítě má právo být se zabýváno věcmi, problémy a úkoly, které jsou pro něj zajímavé, neboť bylo zavedeno a měněno podle potřeb dítěte.
- Nadané dítě má právo učít se rychleji než jeho vrstevníci a mít přístup k různým učebním materiálům a k průběhu charakteristickým.
- Nadané dítě má právo být motivováno k tvůrčímu řešení problémů, k řešení problémů a k řešení problémů v učení.
- Nadané dítě má právo být identifikováno s určitými kompetencemi, právy a povinnostmi, které jsou pro ně důležité a které jim pomáhají vyvíjet své schopnosti.
- Nadané dítě má právo na všechno, co je třeba, aby mohlo být úspěšné a osobně komplexní osobě s důležitými a dlouhodobými úspěchy.
- Nadané dítě má právo být intenzivně, včas a účinně se svou formou a obsahem podporováno.

PŘÍLOHA 1

Deklarace práv nadaných dětí v systému vzdělávání podle NAGC – National Association for Gifted Children

- Nadané dítě má právo být podporované prostřednictvím adekvátních zkušeností ve vyučování dokonce i tehdy, když ostatní děti stejného věku či ročníku nejsou schopné profitovat z těchto zkušeností.
- Nadané dítě má právo být zařazené do skupin a stýkat se s ostatními nadanými dětmi během některých částí vyučování tak, aby mohlo být pochopené, podporované a stimulované.
- Nadané dítě má právo být vyučované a nikoliv využívané jako tutor nebo učitelův asistent během většiny školního dne.
- Nadané dítě má právo na předkládání nových, pokrokových a netradičních myšlenek a koncepcí bez ohledu na materiály a možnosti určené pro děti stejného věku nebo ročníku, ve kterém je dítě umístěné.
- Nadané dítě má právo učit se takovým věcem, pojmům a koncepcím, které ještě neovládá, místo toho, aby bylo znovu učené takovým poznatkům, které už ovládá.
- Nadané dítě má právo učit se rychleji než jeho vrstevníci a mít takové tempo učení, kterým se vyznačuje a je pro něj charakteristické.
- Nadané dítě má právo myslet alternativně, vytvářet odlišné produkty a využívat intuici a inovaci v procesu učení.
- Nadané dítě má právo být idealistické a citlivé k spravedlnosti, právu, přesnosti a ke globálním problémům lidstva a mít příležitost vyjádřit svoje názory.
- Nadané dítě má právo na všeobecné pochybnosti, na poskytnutí alternativních řešení a ocenění komplexnosti a důkladnosti svého myšlení.
- Nadané dítě má právo být intenzivní, vytrvalé a cílevědomé ve svém úsilí o získání vědomostí.

PŘÍLOHA 2

Návrh péče o nadané – zdůvodnění a pedagogicko-psychologická část

Koncepce péče o nadané děti a žáky v ČR

Výtah z materiálu, předloženého MŠMT ČR v prosinci 2001

PhDr. Eva Vondráková

3.2.1. Obsah a organizace vzdělávání ve vztahu k nadaným žákům

Nadaní žáci jsou kompetentnější v řízení svého učení. Mimořádně nadaní si osvojili strategie učení a řešení problémů efektivnější než ty, které jsou používány v práci učitele s průměrnými žáky. Vnější řízení učitelem překáží schopnosti mimořádně nadaných samostatně řídit proces učení. „Teaching kills learning“ (vyučování zabíjí učení) viz Pieter Span: Self-regulated Learning by Talented Children.

Práce s nadanými žáky vyžaduje:

- 1 informovanost pedagogů** o specifických výchovných a vzdělávacích potřebách těchto žáků a možnostech práce s nimi (patří sem vedle teoretických znalostí a praxe i komunikace s žáky samotnými a jejich rodiči),
- 2 vybavení pro práci s nadanými** – materiál, metody, spolupráce s dalšími odborníky, zájem jednotlivých učitelů i vedení školy,
- 3 fungující systém péče o nadané v ČR:**
 - vzdělávání pedagogů a poradenských pracovníků,
 - centrální a regionální pracoviště zajišťující fungování systému,
 - systém identifikace a dalšího rozvoje nadaných žáků,
 - informace pro rodiče a žáky,
 - poradenství (školní psycholog) a spolupráce s dalšími odborníky,
 - mimoškolní programy,
 - mezinárodní spolupráce,
 - výzkum, tvorba nových vzdělávacích programů a jejich ověřování,
 - informovanost širší veřejnosti o potřebnosti péče o nadané,
 - finanční zajištění.

Základní způsoby práce s nadanými žáky:

akcelerace – urychlování postupu (předčasný vstup, přeskočení ročníku),

obohacování (enrichment) – rozšíření, vyšší náročnost výuky,

přeskupování žáků – speciální školy a třídy,

soustředování nadaných v rámci školy a třídy,

účast na projektech,

spolupráce s dalšími institucemi – víkendové semináře atd.,

kombinace těchto postupů - např. souběžné studium některých předmětů

nebo oblastí učiva ve vyšší třídě nebo

na vyšším stupni vzdělávání,

domácí výuka.

V centru pozornosti současných výzkumů, týkajících se nadání, je interakce mezi potenciálem dítěte a možnostmi jeho rozvoje. Přiměřené vzdělávání vyžaduje odpovídající vybavení a úroveň výuky.

Vysoká úroveň potenciálu může být ve školách rozvíjena prostřednictvím:

diferenciace – přiměřenost kurikula a učiva vlastnostem konkrétního žáka (pestrá nabídka pro různé typy žáků),

individualizace – vzdělání „šité na míru“. Žák má větší odpovědnost za obsah a tempo svého vzdělávání. Měl by se vést k tomu, aby kvalitu svého učení sám kontroloval.

Další příklady práce s nadanými:

Akcelerace:

rychlejší postup v rámci předmětu či tématu: žák dochází na část výuky (např. matematiku, nebo jenom na určitou oblast učiva) do vyšší třídy nebo na vyšší typ školy,

vertikální přeskupování žáků: nadaný mladší žák pracuje ve skupině starších,

extrakurikulární aktivity: různě zaměřené kluby (např. informatika), letní školy – nadané žáky často poznáme podle širokého spektra mimoškolních činností,

souběžné studium: vedle kurikula školy, kterou navštěvuje, žák studuje podle středoškolského kurikula např. algebru, geometrii, trigonometrii, nebo čistou či aplikovanou matematiku na vysoké škole,

„zhuštěné“ studium: žák zvládne výukový program v mnohem kratší době (např. za 1/3 času, který potřebují ostatní),

vlastní tempo a/nebo organizace studia: žák si vytváří vlastní programy učení a pracuje podle nich. Vyplňuje tak obvykle čekání v době, kterou ostatní potřebují k tomu, aby ho dohnali,

konzultant: expert, který je průvodcem a spolupracovníkem žáka v určité oblasti zájmu. Může jím být např. třídní učitel nebo rodič. Konzultanty (mentory) může také poskytnout blízká univerzita.

korespondenční kurzy: žák jimi může vyplnit čas výuky v normálních vyuč. hodinách.

Příklady obohacování, rozšiřování učiva:

projektové vyučování,

méně formální výuka – využívání moderních metod výuky: kooperativní učení, programy rozvoje tvořivosti, kritického myšlení, projekt „Začít spolu“ atd.,

samostudium – individuální studijní plán apod.,

možnost setkávat se s osobnostmi z různých oborů lidské činnosti, případně s nimi spolupracovat,

zvláštní vybavení – učební pomůcky, kvalitní školní knihovna, hračky, hry na zvýšení dovednosti pozorovat a plánovat (nemusí nutně souviset s právě probíranou látkou),

podpůrné systémy – místní sdružení, kluby, společnosti (šachisté, turisté, knihovny, muzea, galerie atd.),

soutěže,

využívat vybavení vyšších typů škol (laboratoře),

úprava kurikula – měnit úroveň náročnosti a zajímavosti, zhušťování učiva, přeskupování dětí do skupin podle podobných zájmů,

prohlubování učiva a vytváření dovedností vyššího řádu – např. zamýšlet se nad globálními problémy,

soustředování nadaných a jejich souběžné vzdělávání místo části výuky na odborných pracovištích a vyšších typech škol.

Pokyny pro práci s nadanými žáky v běžné třídě:

- 1) Učitel by měl vědět, co už žáci znají
- 2) Měl by jim dát najevo, že to ví
- 3) Nenutit je opakovat základní úroveň učiva jenom proto, že ji právě probírá se třídou

- 4) Místo práce na základní úrovni nebo jejího procvičování by jim měl poskytnout možnost zúčastnit se činností, stimulujících další rozvoj nadaných žáků. Umožnit jim pracovat na složitější a abstraktnější úrovni.
- 5) Zjistit, jaké jsou jejich zájmy a zohlednit je při přípravě projektů
- 6) Poskytnout jim určitou volnost ve způsobu, jakým využijí „ušetřený čas“
- 7) Dovolit jim postupovat v učení rychleji, než jejich spolužáci
- 8) Nechat je při učení často užívat techniky vlastního objevování a vyhnout se dominantním výukovým metodám
- 9) Důvěřovat jejich schopnosti učit se netradičními způsoby
- 10) Pomoci nadaným žákům najít jim podobné vrstevníky. Neposuzovat jejich sociální dovednosti pouze na základě toho, jak vycházejí se svými spolužáky
- 11) Motivovat je (uvádět je v nadšení) možnostmi volby, vlastního výběru (témat, úkolů, postupu)
- 12) Dopřát jim hodně zkušeností se stanovováním vlastních cílů a hodnocením vlastní práce.

Podmínky pro úspěšný rozvoj potenciálu všech žáků:

- 1) Učit žáky sebezpoznání a podporovat zdravou sebedůvěru
- 2) Motivovat je k zájmu o poznávání a vzdělávání
- 3) Vést je k pracovitosti, zájmu o vlastní rozvoj a pochopení tohoto zájmu u druhých
- 4) Vést žáky k toleranci k odlišnostem i v oblasti vyššího nadání a zájmů
- 5) Učit je sociálním dovednostem, respektovat přitom jejich osobnostní zvláštnosti (nesnažit se socializovat introverta za každou cenu) a učit je respektovat tyto zvláštnosti u druhých
- 6) Učit je, jak se učit

Sociální a emocionální přizpůsobivost mimořádně nadaných:

- 1) Dávají přednost společnosti starších dětí, protože jsou jim mentálním věkem bližší.
- 2) Často dávají přednost samotě, nejen proto, že jim více vyhovuje, ale i proto, že málokdy najdou vrstevníky, kteří by měli podobné zájmy.
- 3) Introverze sama o sobě nemusí být projevem sociální nepřizpůsobivosti. Schopnost soustředit se na delší dobu a samostatně řešit problémy je předpokladem pro budoucí vědeckou práci.

- 4) Ostré vnímání pravidel a rozporů způsobuje výrazně nadaným problémy ve vztahu k autoritám i vrstevníkům. Stává se, že poukazují na nesrovnalosti a odmítají se chovat konformně. Důsledkem mohou být zhoršené vztahy se spolužáky (šikana) i některými vyučujícími.
- 5) Vnímají souvislosti tam, kde je většina ostatních nevidí. Tomu odpovídá jejich smysl pro humor, kterému často ostatní, zejména vrstevníci, nerozumí.
- 6) Občas se setkají s nepochopením okolí, na které reagují afektivními výbuchy, nebo jinými ne zcela běžnými způsoby, považovanými za patologické projevy.
K rozlišení reakce na neporozumění od skutečné patologie je zapotřebí spolupracovat s psychologem, seznámeným s problematikou nadaných.
- 7) Zejména v nižším věku reagují na nedostatek podnětů zlobením. Někdy jsou diagnostikováni (případně i zařazeni do spec. tříd) jako děti s poruchami chování. Důsledek je zaměňován za příčinu a problém není řešen, spíše se prohlubuje.

Charakteristiky mimořádně nadaných:

Silná vnitřní motivace.

Výběr tématu a „posedlost“ určitým tématem, často už v útlém věku..

Vlastní tempo a způsob práce.

Výrazně nadprůměrní bývají (na rozdíl od mimořádně nadaných) konformnější, více profitují z nabídek vzdělávání ve výběrových školách a třídách.

Navrhuje se:

- Mimořádně nadaným jedincům individuálně umožnit vertikální i horizontální prostupnost vzdělávacího systému podle aktuální úrovně a zájmu, bez ohledu na věk dítěte (žáka, studenta) nebo souběžné studium na různých stupních vzdělávání (ZŠ a SŠ, SŠ a VŠ, případně i ZŠ a VŠ). V případě potřeby umožnit i jiné individuální či experimentální formy vzdělávání mimořádně nadaného jedince (např. předčasné zahájení školní docházky nebo hostování na 1. stupni ZŠ pro dítě předškolního věku).